

Råd för upprättandet av ett bibliotek av Gabriel Naudé



Gabriel Naudé. Anonym
.Bibliothèque nationale de France.

Översättning av 1644 års utgåva.

Bertil Jansson 2006

Kompletterad med 2 bilagor.

Keywords: collection management, library administration, library management, librarianship

RÅD FÖR UPPRÄTTANDET AV ETT BIBLIOTEK. TILL LÄSAREN.....	3
FÖRTECKNING ÖVER HUVUDPUNKTERNA SOM BEHANDLAS I DETTA RÅD.	4
RÅD FÖR UPPRÄTTANDET AV ETT BIBLIOTEK. ÖVERLÄMNAT TILL MONSEIGNEUR LE PRÉSIDENT DE MESME.....	5
KAPITEL 1. VARFÖR MAN BÖR VARA INTRESSERAD AV ATT UPPRÄTTA BIBLIOTEK.	8
KAPITEL 2. HUR MAN SKAFFAR SIG KUNSKAP OM HUR MAN UPPRÄTTAR ETT BIBLIOTEK.	11
KAPITEL 3. HUR MÅNGA BÖCKER BIBLIOTEKET SKALL INNEHÅLLA.....	13
KAPITEL 4. VILKA BÖCKER MAN SKALL VÄLJA TILL BIBLIOTEKET.....	17
KAPITEL 5. HUR MAN SKALL FÖRVÄRVA BÖCKERNA TILL BIBLIOTEKET.....	33
KAPITEL 6. HUR LOKALERNA SKALL VARA DISPONERADE DÄR BÖCKERNA SKALL FÖRVARAS.....	40
KAPITEL 7. HUR BÖCKERNA SKALL STÄLLAS UPP.....	43
KAPITEL 8. VILKEN UTSTYRSEL SKALL MAN GE BÖCKER OCH LOKALER.....	47
KAPITEL 9. VILKET ÄR BIBLIOTEKETS HUVUDMÅL ?	50
ÖVERLÄMNANDE AV HANS EMINENS KARDINAL MAZARINS BIBLIOTEK.....	54
RÅD TILL NÄDIGA HERRARPARLAMENTSLEDAMÖTER ANGÅENDE FÖRSÄLJNINGEN AV HANS EMINENS MAZARINS BIBLIOTEK.....	58

Råd för upprättandet av ett bibliotek. Till läsaren.

Detta råd tillkom enkom med anledning av en diskussion, som för några månader sedan utspelade sig i det bibliotek, som tillhör den, som då lät det bli till min fördel. Jag hade inte tänkt dra det ur dammet i min studerkammare för att lyfta fram det i ljuset, om jag inte varit övertygad om att bättre kunna tillfredsställa nyfikenheten hos många av mina vänner, som bad mig om avskrifter. Av den anledningen beslutade jag mig slutligen för att göra det, lika mycket för att befria mig från kostnaderna för och olägenheten från att använda kopister, som naturligtvis för att kunna tillmötesgå allmänheten, för vilken, om detta råd inte är tillfredsställande, det åtminstone kan tjäna som vägledning för dem som önskar åstadkomma något bättre, så att man inte längre skall vara berövad ett hjälpmedel, som tycks saknas. Och för att avhjälpa detta är jag den förste som vill bryta isen och utstaka en väg för dem som skulle vilja börja på nytt, när det passar. Om ni känner tacksamhet mot mig för detta, så må jag berömma er välvilja och er hövlighet, om icke, så ber jag er åtminstone att förlåta mina egna och boktryckarens fel.

Förteckning över huvudpunkterna som behandlas i detta råd.

Kapitel 1.

Varför man bör vara intresserad av att upprätta bibliotek.

Kapitel 2.

Hur man skaffar sig kunskap om hur man upprättar ett bibliotek.

Kapitel 3.

Hur många böcker biblioteket skall innehålla.

Kapitel 4.

Vilka böcker man skall välja till biblioteket.

Kapitel 5.

Hur man skall förvärva böckerna till biblioteket.

Kapitel 6.

Hur lokalerna skall vara där böckerna skall finnas.

Kapitel 7.

Hur böckerna skall ställas upp.

Kapitel 8.

Hur man skall utstyra böcker och lokaler.

Kapitel 9.

Vilket är bibliotekets huvudmål ?

Råd för upprättandet av ett bibliotek. Överlämnat till Monseigneur le Président de Mesme.

Juvat immemorata ferentem

Ingenuis oculisque legi manibusque teneri¹

Jag tror, Monseigneur, att det inte förefaller Er orimligt, att jag ger en titel på den avhandling, om något hittills okänt, som jag härmed överlämnar till Er med en tacksamhet så stor, som den välvilja och den syssla Ni givit mig förpliktigar mig till. Sedan är det sant att bland alla dem som hittills fattat pennan har ännu ingen, enligt vad jag känner till, skrivit om råd vad gäller val av böcker, hur man skall förvärva dem och hur man skall ställa upp dem för att de skall framträda på det mest användbara och tilltalande sätt i ett vackert och praktfullt bibliotek. Vi har förvisso det råd som biskopen av Tortosa, Juan Bautista Cardona, gav oss om upprättandet och underhållet av det Kungliga biblioteket i Escorial, som, även om det är ett ämne som han behandlar helt ytligt, och om man inte anser det helt värdelöst, åtminstone inte skall få förhala den goda avsikten hos dem som vill bringa andra större ljus och klarhet i ämnet, med förhoppningen att om de inte kan möta svårigheten i uppgiften bättre, det skall göra dem lika ursäktade och lika befriade från all slags klander och förtal, som vad han är.

Det är också sant att det inte är alla förunnat att lyckas i detta ämne, att det besvär och den svårighet det innebär att skaffa sig en ytlig kunskap i de humanistiska och naturvetenskapliga ämnena, att befria sig från allt tvång och slaveri under vissa åsikter som hindrar oss att tala om allt enligt vår egen fantasi, att riktigt och utan lidelse bedöma författares förtjänster och kvaliteter, är svårigheter som är mer än tillräckliga för att övertyga oss om att det är sant också för en bibliotekarie, vilket Iustus Lipsius elegant och med eftertryck sagt om två andra slags människor:

¹ Det fröjdar skalden som bringar okända ting, om de läses av dem som har bildning (Övers. Arvid Andren) (Horatius. Epistlar, I, 19, 33-34)

Jfr, engelsk översättning: It is my joy that I bring things untold, and am read by the eyes and held in the hands of the gently born. Ur: Horace, Satires, Epistles and Ars Poetica with an English translation by H. Rushton Fairclough. London 1978. (Loeb Classical Library ; 194) s. 383.

*Consules fiunt quotannis et novi Proconsules. Solus aut Rex aut Poeta non quotannis nascitur*²

Och om jag nu tager mig djärvheten, Monseigneur, att överrätta till Er denna avhandling och dessa instruktioner, så är det inte för att jag har så höga tankar om mitt omdöme att jag vill blanda in det i detta ämne som är så svårt, eller för att fåfängan kittlar mig till den grad att den låter mig finna något hos mig själv som endast sällan återfinns hos andra. Den innerliga önskan jag har att göra något som är angenämt för Er är den enda anledningen som lockar mig att föra samman åsikter, gemensamma för många inom bokkunskapen lärda och kunniga personer, med de olika metoder som använts av de mest berömda bibliotekarierna, och med den lilla skicklighet och erfarenhet som jag kunnat skaffa mig för att i dessa "Råd" ge Er de regler och metoder, som det är viktigt att följa för att få framgång i detta vackra och ädla företag.

Det är därför, Monseigneur, efter att ödmjukast anhållit hos Er om att snarare hänföra denna långa avhandling till oskuldsfullheten och uppriktigheten i min tillgivenhet än till ett övermod att kunna utföra detta bättre än någon annan, som jag uppriktigt säger till Er, Monseigneur, att om ni inte har några tankar på att efterlikna Vatikanbiblioteket eller kardinal Borromeos Ambrosiana, så kan ni känna Er helt lugn och vara helt nöjd med att ha en så stor mängd välvalda böcker. När man så bortser från dylika stora inrättningar är Ert bibliotek mer än tillräckligt, inte bara för att tjäna Era egna behov och Era vänners kunskapsörst, utan också för att bevara omdömet som ett av de bästa och mest välförsedda biblioteken i Frankrike, ty ni har alla de viktigaste arbetena inom vetenskapernas huvudområden och ett stort antal andra verk, som kan tjäna i möten med speciella och icke allmänna ämnen.

Om Ni däremot eftersträvar att sprida glans över ert namn genom namnet på ert bibliotek och föra detta samman med de andra medel som ni använder vid alla tillfällen; vältaligheten i era föredrag, styrkan i ert omdöme och glansen i era

² Konsuler och prokonsuler får vi nya varje år. Men en kung eller en diktare föds inte varje år. (Iustus Lipsius, *Electa* I, 5., citerad av Gabriel Naudé)

uppgifter och ämbeten, som ni utövat så framgångsrikt för att skänka en evig lyster åt ert minne och försäkra er om att ni under er livstid lätt kan utveckla upp- och nedgångar under seklernas gång för att leva vidare och dominera i människors minnen, då är det alltid nödvändigt att utöka och förfina det som Ni så framgångsrikt har påbörjat och att låta biblioteket växa allteftersom, så att det blir precis som Er ande och karaktär, utan någon like, och lika vackert och fullkomligt, även om det aldrig kan göras utan ett eller annat litet fel, *adeo nihil est ab omni parte beatum*³

³ inget är från varje synpunkt förträffligt. (övers. Ebbe Linde)
(Horatius, Oden II 16, 27-28). I Horace, The Odes and Epodes with an English translation by C. E. Bennett. London, 1978. (Loeb Classical Library ; 33) s. 150 lyder meningen på latin: nihil est ab omni parte beatum, och i övers.: Nothing is happy altogether, s. 151.

Råd för upprättandet av ett bibliotek. (1644 års upplaga)

Kapitel 1. Varför man bör vara intresserad av att upprätta bibliotek.

Men, Monseigneur, då hela svårigheten med att kunna utföra denna plan enkelt består i att ni finner det lämpligt för er att genomföra den, är det dessförinnan nödvändigt att titta på de regler som kan vara bra vid genomförandet samt att lägga fram och förklara skälen, som sannolikt kan övertyga er om att det är till er fördel, så att ni inte av någon anledning skall låta bli. Ty, för att inte avlägsna oss från denna plans beskaffenhet så säger oss sunt förnuft, att det är helt igenom berömvärt, generöst och värdigt ett hjärta som strävar efter odödlighet att ur glömskan ta fram, bevara och återupprätta, som en annan Pompeius, alla dessa bilder, inte kropparna men andarna, av så många ädla män som inte har sparat vare sig på sin tid eller på sina vakor för att förmedla till oss de livligaste berättelser om vad som var så ädelt med dem. Det är också ett tillvägagångssätt som Plinius den yngre, som inte var en av de minst ambitiösa romarna, särskilt vill uppmuntra oss till genom sina ord ur den femte av hans epistlar : *Mihi pulchrum in primis videtur, non pati occidere quibus aeternitas debetur*⁴. Dessutom kan denna angelägna och föga allmängiltiga forskning med rätta gälla för ett av de goda tecknen, som Cardano talar om i kapitlet *De signis eximiae potentiae*. Eftersom det är en extraordinär, svår och kostnadskrävande uppgift kan det bara medföra att alla talar i berömande ordalag, nästan med beundran, om den som utför den; *Existimatio autem et opinio, rerum humanarum reginae sunt*⁵ säger samme författare.

Och, i sanning, om vi inte finner märkligt att Demetrios har låtit visa sina väldiga och sinnrika krigsmaskiner i parad, Alexander den store sin belägringskonst, Egyptens kungar sina pyramider, ja till och med Salomon sitt tempel och andra liknande saker, såsom Tiberius mycket väl anmärker i Tacitus: *Ceteris mortalibus in eo stare consilia quid sibi conducere putent, principum diversam esse sortem,*

⁴ Det synes mig vara särskilt förtjänstfullt att inte tillåta dem som förtjänar odödlighet att falla i glömska (Plinius den yngre, Epistlar V, 8, 1)

⁵ Anseende och rykte härskar över människans liv. (Cardano)

*quibus omnia ad famam dirigenda*⁶ - hur mycket mer aktning skall vi då inte visa dem, som inte har sökt efter dessa överflödiga och onödiga påfund, men som har trott och bedömt att det inte fanns någon värdigare och säkrare väg att skaffa sig ett gott rykte bland medmänniskorna än att upprätta vackra och magnifika bibliotek för att därefter ställa dem i allmänhetens tjänst? Det är också sant att ett dylikt företag aldrig har lurat eller gjort den besviken som kunnat leda det bra. Det har alltid ansetts ha så stor betydelse, att inte bara privatpersoner lyckats med det till sin fördel, som Richard de Bury, Bessarion, Vincent Pinelli, Sirlette, Er förfader Henri de Mesme, salig i åminnelse, den engelske Sir Thomas Bodley, framlidne parlamentspresidenten de Thou och ett stort antal andra. Även de mest äregiriga har alltid velat använda sig av detta för att kröna sina goda gärningar och göra dem mer ärofulla, precis som slutstenen som låser valvet och tjänar som prydnad och utsmyckning för resten av byggnaden. Och jag behöver inte ge andra bevis och vittnesmål än att nämna Egyptens och Pergamons stora kungar, eller Xerxes, Augustus, Lucullus, Karl den Store, Alfonso av Aragonien, Matthias Corvinus och den store kungen Franz den förste, som alla har gillat och särskilt sökt (bland ett stort antal monarker och härskare som också praktiserat denna list och strategi) att samla ett stort antal böcker och låta upprätta ett intressant och välförsett bibliotek, inte för att de saknar andra saker som kan lända till berömmelse och gott renommé och som de skaffat sig tillräckligt av genom sina stora och utmärkande segrar, utan för att de inte var ovetande om att personer *quibus sola mentem animosque perurit gloria*⁷ inte skall försumma något som lätt kan ge dem en hög och oöverträffad grad av aktning och rykte. Och dessutom, om man frågade Seneca om vilka gärningar som skulle utföras av dessa stora genier som bara tycks ha kommit till för att utföra underverk, så skulle han ofelbart svara: *Neminem excelsi ingenii virum humilia delectant et sordida, magnarum rerum species ad se vocat et allicit*⁸. Därför, Monseigneur, tycks det helt riktigt, då ni dominerar och har fördel på alla omtalade områden samt att ni aldrig blir medelmåttig när det gäller goda och lovvärda saker, och eftersom ni inte känner

⁶ Andra män fattar sina beslut efter vad de tror är bäst för dem, furstarnas öde är annorlunda, för dem skall allt bidra till deras ära (Tacitus, Annaler IV, 40, 1)

⁷ vars sinne och själ endast tänds av ära (Valerius Flaccus, Argonautica, I, 76-77)

⁸ Ingen högt begåvad människa har glädje av det låga och gemena, det är visionen om stora bedrifter som sporrar och lyfter honom (Seneca, Epistulae morales XXXIX, 2). *Allicit* är i Loeb Classical library *extollit* s. 260

något lågt och vulgärt, utan framför alla andra omhuldar äran och det goda ryktet av att ha det mest perfekta, bäst välförsedda och bäst skötta biblioteket i er tid.

Slutligen, om dessa skäl inte har tillräcklig kraft för att få Er intresserad av detta företag, så är jag åtminstone övertygad om att endast det som Ni själv finner tillfredsställande är tillräckligt giltigt och starkt för att få Er att besluta Er därom: ty, om det är möjligt att i denna världen uppnå något oinskränkt gott, en perfekt och fullkomlig lycka, så tror jag förvisso att det inte finns något mer önskvärt än det givande angenäma arbete och nöje som ett sådant bibliotek bereder en lärd man och som inte är så intresserad av att böcker *ut illi sint cenationum ornamenta, quam ut studiorum instrumenta*⁹, emedan han i kraft av detta bibliotek kan kalla sig kosmopolit och världsmedborgare, får reda på allt, kan se allt och inte behöver vara ovetande om något. Kort sagt, han är herre över denna tillfredsställelse, som han kan nyttja efter sitt eget tycke, ta till sig när han vill, lämna när det behagar honom och underhålla så länge det passar honom. Utan motsägelse, utan arbete och utan besvär kan han informera sig om och få tillräcklig kunskap om

Tout ce qui est, qui fut, & qui peut estre

*En terre, en mer, au plus caché des Cieux*¹⁰

Jag vill därför säga, som ett resultat av dessa skäl och många andra som det är mycket lättare för Er att förstå än för någon annan att uttrycka, att jag inte härigenom ämnar förpliktiga er till en överflödig och mycket extraordinär utgift, eftersom jag inte delar uppfattningen hos dem, som tror att guld och silver är de huvudsakliga krafterna i ett bibliotek, och är övertygade om att man inte kan få något bra, som inte är mycket dyrt och bara uppskattar böckerna efter deras pris. Lika lite som det är min avsikt att försöka övertyga Er om att en så stor mängd böcker kan skaffas gratis utan utlägg, väl medveten om att Plautus ord är lika användbara vid detta tillfälle som vid många andra: *Necesse est facere sumptum qui quaerit lucrum*¹¹. Men jag vill med denna lilla skrift visa Er, att det finns ett otal andra sätt, vilka man med större lätthet och mindre utgifter kan använda sig av för att så småningom nå det mål som jag föreslår Er.

⁹ skall vara utstyrsel i matsalen utan redskap för sina studier (Seneca, Dialogi, IX, 9, 5 De tranquillitate animi)

¹⁰ *Allt det som är, som var och kan vara
På marken, i vattnet och dolt i himmelen.*

¹¹ Den som söker vinning må också lägga ut (Plautus, Asinaria, 1 akt, 217)

Kapitel 2. Hur man skaffar sig kunskap om hur man upprättar ett bibliotek.

Jag tror inte, Monseigneur, att det finns något bättre och mera nödvändigt än att, innan man sätter igång detta företag, informera sig noga om ordningen och metoden, som man måste använda sig av för att nå målet. Det kan göras på två ganska enkla och säkra sätt. Det första av dem är att ta råd av dem som kan ge dem och som muntligen kan tillstyrka och uppmuntra, antingen de kan göra det för att de är lärda personer med gott förstånd och bra omdöme och av den anledningen är i stånd att uttala sig och resonera om alla slags ämnen, eller för att de med anseende och rykte om framgång strävar mot samma mål och fortfar med större skicklighet, omdöme och försiktighet än andra, såsom herrarna de Fontenay, Halé, du Puis, Riber, des Cordes och Moreau gör idag, vars exempel man inte kan låta bli att följa, för att precis som Plinius den yngre säger: *Stultissimum esset ad imitandum, non optima quaeque sibi proponere*¹². Därför kan, vad gäller Ert eget arbete, olikheten i deras tillvägagångssätt alltid bidra med något nytt och sprida ljus över något, som kanske inte är till nackdel för Ert biblioteks framgång och utveckling i sökandet efter goda böcker och efter annat, som är ytterst intressant i vart och ett av deras bibliotek.

Det andra sättet är att rådfråga och samla in de få anvisningar ur några författares böcker, som skrivits översiktligt och mest för formens skull, som till exempel Bautisata Cardonas råd, Richard de Burys Philobiblion, Vincent Pinellis Liv, Possevins bok om "De cultura ingenionum" och det som Lipsius, har skrivit om bibliotek, samt ur alla tillgängliga innehållsregister, index och kataloger. Man bör också rätta sig efter de största och mest beryktade biblioteken som någonsin skapats om man vill följa Cardanos råd och föreskrift att: *His maxime in unaquaque recedendum est qui ultimum de se experimentum dederint*¹³. Därför får man heller inte underlåta att kopiera alla kataloger, inte bara de stora och berömda bibliotekens kataloger, vare sig de är nya eller gamla, offentliga eller privata, om de är i vår egen ägo eller i utländsk, utan också små privata samlingars kataloger,

¹² Det skulle vara dumdrigt, att när man väljer förebilder, inte välja det bästa (Plinius d.y. Epistulae, I, 5, 13)

Loeb Classical Library säger: Latin: nam stultissimum credo ad imitandum non optima quaeque proponere. Övers.: It seems to me foolish not model oneself on the highest standards.

¹³ Man skall hysa störst tillit till dem, som i sig själva skapat de bästa exemplen

som annars förblir begravda i en evig tystnad för att de inte är kända eller besöks. Detta förefaller inte som något märkligt eller nytt om man begrundar fyra eller fem av huvudskälen som fått mig att lägga fram detta råd. Det första av dem är att man inte kan efterlikna de andra biblioteken, om man inte genom katalogerna som är upprättade över dem vet vad de innehåller. Det andra är att katalogerna kan tala om för oss var, när och i vilka format böckerna är tryckta. Det tredje berör hur mycket en person med ädelt sinne och av god börd skall ha ambition att samla till en helhet, det som andra bara har möjlighet att äga enskilda delar av, *ut quae divisa beatos efficiunt, in se mixta fluant*¹⁴. Det fjärde är att man kan bereda en vän glädje och göra honom en tjänst, när man kan låna honom en bok som han är i behov av och att kunna visa honom var han skulle kunna finna den; detta kan göras med hjälp av kataloger.

Slutligen, på grund av att vi av egen flit inte kan känna till kvaliteten på en så stor mängd böcker, som man måste ha, är det bäst att följa de omdömen som fälls av de mest kunniga och i ämnet mest insatta och foga in sig på detta sätt. Eftersom dessa böcker har samlats och köpts av den och den, så är det uppenbart att de förtjänar det, av någon anledning, som är okänd för oss. Förvisso kan jag med sanning påstå, att under den period om två till tre år, då jag haft äran att möta herr de F. hos bokhandlare, har jag så ofta sett honom köpa gamla, illa inbundna och tryckta böcker, att det fick mig att le ända tills jag gjorde mig besväret att ta reda på omständigheterna och skälen till att han köpte dem. Skälen härtill tycktes mig så kloka att jag aldrig skulle kunna avledas från att tro att han har större kunskap om böcker, och att han talar med större erfarenhet och omdöme än någon annan människa, inte bara i Frankrike, utan i hela världen.

¹⁴ låt de saker, som när de är delade gör människor lyckliga, smälta samman, (Claudianus: De consulatu Stilichonis, I, 33-34) I Claudian, with an English translation by Maurice Platnauer in two volumes. London, 1976, (Loeb Classical Library ; 135) vol 1, s. 366: latin: et quae divisa beatos efficient, collecta tenes, engelsk övers.: and gifts that separately make happy, are altogether thine, s. 367.

Kapitel 3. Hur många böcker biblioteket skall innehålla.

Då den första svårigheten sålunda är genomgången och förklarad, måste den som följer granskas och tvinga oss att undersöka om det är att samla en stor mängd böcker och på det viset göra ett bibliotek berömt, om inte för kvaliteten så åtminstone för den osannolika och stora mängden böcker. Ty, det är sant att det är mångas mening att böcker är som domarnas lagar och domar *aestimantur pondere et qualitate, non numero*¹⁵ och att uttala sig om något lärdomsproblem tillkommer bara den, som allra minst har läst olika böcker av författare som skrivit om dessa frågor. Och faktiskt tycks det som om Senecas goda föreskrifter och moraliska råd, *Paretur librorum quantum satis est, nihil in apparatus. Onerat discentum turba, non instruit, multoque satius est paucis te auctoribus tradere, quam errare per multos. Cum legere non possis quantum habeas, sat est te habere quantum legas*¹⁶ och flera andra liknande som han ger oss på fem eller sex olika ställen i sina verk kan genom denna betydande persons auktoritet gynna och förstärka denna åsikt.

Men om vi vill kullkasta den helt och hållet för att famhålla vår syn som mera rimlig, behöver man inte nær än grunda sig på den skillnad som finns mellan en enskilds arbete och den ambition som den har som bara vill framstå genom sitt bibliotek, eller mellan den som bara vill tillfredsställa sig själv och den som bara söker tillfredsställa och förpliktiga allmänheten. Ty det är säkert att alla dessa tidigare skäl bara har som mål att tjäna som vägledning för dem som klart med ordning och metod vill göra framsteg i det ämne man följer, eller snarare till fördömmande av dem som avfärdar de lärda och imiterar de duktiga, emedan de inte längre ser den stora mängd böcker som de samlat annat än som pucklar, (med vilka kung Alphonse hade för vana att jämföra dem) denna stora massa som puckelryggar bär på. Detta är med rätta kritiserat av Seneca i ovan nämnda skrifter och ännu mera tydligt när han säger *Quo mihi innumerabiles libros & Bibliothecas*

¹⁵ värderas efter vikt och kvalitet och inte efter antal

¹⁶ Låt det finnas böcker i mängd, men ingen bara för utsmyckning. Mängder av böcker är bara till besvär för nybörjaren och upplyser honom icke. Det är mycket bättre att nöja sig med få författare än att flacka runt bland många. Då du inte kan läsa allt som du kan få, är det nog att ha så många som du kan läsa. (Sammanskrivning av Seneca Epistulae morales II, 3 och Dialogi IX, 9,5. (De tranquillitate animi)

*quarum dominus vix tota vita sua indices per legit ?*¹⁷ som också Ausonius i detta epigram riktar till Philomusus med mycken elegans och rättframhet:

*Emptis quod libris tibi Bibliotheca referta est,
Magnum et Grammaticum te Philomuse putas?
Hoc genere et chordas, et plectra et barbata conde:
Omnia mercatus, cras citharoedus eris.*¹⁸

Men Ni, Monseigneur, som har rykte om Er att veta mer än vad man har kunnat undervisa Er om och som berövar Er all sorts förströelse för att njuta av och helt och hållet försjunka i den glädje, som Ni har av att omhulda de goda författarna, det är på Er det ankommer att ha ett av de bästa och mest välförsedda bibliotek som någonsin funnits med syftet att man inte i framtiden kan säga att det bara behövs liten möda för att ge detta till allmänheten och Er själv och att Era livsgärningar inte överträffat de stora människens heroiska bedrifter. Det är därför som jag alltjämt anser det vara lämpligt att samla alla slags böcker för detta ändamål (men likväl med några försiktighetsmått som jag belyser längre fram), eftersom ett bibliotek som är uppbyggt för allmänt bruk måste vara universellt. Det kan det inte vara om där inte finns de mest betydande författarna, som har skrivit inom det stora antal olika ämnen som finns, särskilt inom områdena humaniora och naturvetenskap, om vilka, om man betänker det stora antal som finns i Panepistemon av Angelo Polizianos eller i någon annan katalog som upprättats nyligen. Jag inte hyser några tvivel om att man bedömer biblioteket efter det stora antal böcker som normalt finns i biblioteken i tio eller tolv av dessa ämnen, eller efter det mycket större antal som behövs för att tillfredsställa läsarnas nyfikenhet i alla de andra ämnena. Därför förvånas jag icke över att Ptolemaeos, kung av Egypten, av denna anledning samlat, inte bara ett hundra tusen volymer, som Cedrenus menar, inte fyra hundra tusen som Seneca säger, inte fem hundra tusen som Josephus försäkrar, utan sju hundra tusen, som Aulus Gellius, Ammianus Marcellinus, Sabellicus och Volaterranus omvittnar och är eniga om. Ej heller över att Eumenes, Attalas son, hade samlat två hundra tusen, Konstantin

¹⁷ Vilken glädje har jag av de otaliga böcker och bibliotek vars titlar deras herrar knappt hinner läsa under hela sin livstid ? (Seneca, Dialogi, IX, 9, 4 (De tranquillitate)

¹⁸ För att ditt bibliotek är fullt av köpta böcker, anser du dig då som en stor och lärd man Philomusus? I så fall skaffa dig då strängar, plectra och lyror, och när du har köpt det så kan du imorgon sjunga till citharspelet. (Ausonius, Epigrammata VII) Ausonius, in two volumes with an English translation by Hugh G. Evelyn White, M.A. London, 1988. (Loeb Classical Library ; 96 (vol I) ; 115 (vol II))

ett hundra tjugu tusen, Samonicus, informator hos kejsar Gordian den Yngre, två tusensexio, Epaphroditus, en enkel språkman, trettio tusen, eller över att Richard de Bury, M. De Thou och Sir Thomas Bodley samlade så många böcker, att katalogerna över varje samling vardera utgör en volym. Man måste också medge att det inte finns något som gör ett bibliotek mer rekommendabelt än, att när man söker något också finner det där. Men det är också nödvändigt att fastslå att det inte finns någon bok som är så dålig, eller hur illa ansedd den än må vara, att den inte blir efterfrågad av någon någon gång. Därför är det som satirikern säger:

*Mille hominum species, et rerum discolor usus,
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno*¹⁹

Och det är med läsarna som med Horatius tre gäster

*Poscentes vario nimium diversa palato*²⁰

och biblioteken kan inte jämföras bättre än med Senecas äng, där varje djur finner vad det vill ha, *Bos herbam, canis leporem, ciconia lacertu*²¹. Till yttermera visso måste man tro att var och en som söker en bok bedömer den som bra. När man gör det utan att finna den är man tvingad att betrakta den som eftertraktad och mycket sällsynt, så när man till slut finner den i ett bibliotek blir man lätt övertygad om att dess herre och skapare kände den lika bra och hade köpt den av samma skäl som uppmuntrade den person som sökte den. Därför får man en speciell känsla både för ägaren och biblioteket. När detta har blivit känt behövs det bara några få liknande händelser tillsammans med en gemensam tro hos allmänheten, *cui magna pro bonis sunt*²², för att tillfredsställa och belöna den man, som får så lite ära och berömmelse, för alla sina utgifter och allt sitt besvär. När man dessutom tänker på tider, platser och nya uppfinningar, så kan ingen människa med gott omdöme ifrågasätta att det nu inte är lättare för oss att skaffa ett tusental böcker än det var för våra förfäder att skaffa ett hundratal. Som en konsekvens därav vore det en

¹⁹ Det finns tusentals af människans art, och ting kan brukas på alla sätt, var och en har sin egen vilja, och lever inte efter samma mål (Persius, Saturae, 5, 52). I Juvenal and Persius. London, 1979 (Loeb Classical Library) s. 375 lyder den engelska översättningen: Men are of thousands kinds, and diverse are the couleurs of their lives. Each has his own desires; no two men offer the same prayers.

²⁰ Med olika gommar söks olika föda (Horatius: Epistulae, II, 2, 62) I Horace Satires, Epistles and Ars Poetica with an english translation by H. Rushton Fairclough, London, 1978. (Loeb Classical Library ; 194) s. 428 står på latin: poscentes vario multum diversa palato, I övers. s. 429: their tastes vary, and they call for widely different dishes.

²¹ oxen gräset, hunden haren och storken ödlan (Seneca, Epistulae morales, 108, 29) Loeb Classical Library säger på latin: bos herbam quaerit, canis leporem, ciconia lapertam.

²² hos vem stora ting gäller för goda ting (Seneca, Epistulae morales, 118, 7.) Loeb Classical Library säger på Latin: vulgo bona pro magnis sunt, engelsk övers. : and by the crowd good things are supposed to be big things.

skam och en evig förebråelse för oss om vi vore underlägsna dem på denna punkt, där vi med så stor fördel och lätthet kan överträffa dem. Slutligen, eftersom böckernas kvalitet avsevärt ökar uppskattningen av biblioteket hos dem som har möjlighet och tillfälle att lära känna det, måste man också medge att bara kvantiteten av böcker får det att glänsa och växa i anseende, lika mycket hos utlänningar och förbiresande, som hos många andra som varken har tid eller möjlighet att själva tillräckligt noggrant gå igenom det, ty det är lätt för dem att genast bedöma det genom det stora antalet volymer av vilka det måste finnas en oändlig mängd bra, berömda och utomordentliga. För att likväl inte lämna denna oändliga mängd böcker utan att karakterisera dem och inte beröva de vetgiriga hoppet att kunna fullfölja och slutföra detta underbara företag, så tycks det mig att det är passande att göra som läkarna, som ordinerar en kvantitet medicin efter dess kvalitet, och att då säga att man inte kan göra fel genom att förvärva och äga alla de böcker som har de kvaliteter som krävs för att finnas i ett bibliotek. För att kunna veta detta måste man använda sig av flera regler och försiktighetsmått, som kan vara mycket lättare för en kännare av böcker att använda vid sådana tillfällen och som bedömer alla saker sunt och utan lidelse, hellre än att förklara dem i detalj och sätta dem på pränt, eftersom de nästan är oändliga och, för att vara uppriktig, några av dem går emot den allmänna uppfattningen och liknar paradoxen.

Kapitel 4. Vilka böcker man skall välja till biblioteket.

Icke desto mindre säger jag nu, för att inte försumma något som kan tjäna oss som ledstjärna i vårt sökande, att den första regeln som man måste iakttaga är att först och främst förse biblioteket med de allra största och mest betydelsefulla författarna, gamla såväl som moderna, valda i de bästa utgåvor, i samlingsvolym eller som enskilda utgåvor samt låta dem ledsagas av de mest lärda uttolkarna och kommentarerna inom varje enskilt område, utan att fördenskull glömma de utgåvor som är mindre kända och därför mer intressanta, som till exempel de olika bibelutgåvorna, kyrkofäderna och koncilierna när det gäller teologin i allmänhet, de Lyre, Hugo, Tostat och Salmeron när det gäller positivismen; den helige Thomas, Ockham, Durand, Pierre Lombard, Henri de Gand, Alexandre de Ales, Gilles de Rome, Albert le Grand, Aureolus, Burlee, Capreolus, Maior, Vasques, Suarez när det gäller skolastiken; Corpus civilis och kanonisk rätt; Balde, Barthole, Cuias, Alicat du Moulin när det gäller juridiken; Hipokrates, Galien, Paul Eginete, Oribase, Aece, Traillan, Aucienne, Auenzoar, Fernel när det gäller medicinen, Ptolemeus, Firmicius, Haly, Cardan, Stosler, Gauric, Iunctin när det gäller astrologin, Halhazen, Vitellio, Baccon, Aguillonius när det gäller läran om ljuset, Diophante, Boece, Iordan, Tartaglia, Siliseus, Luc de Burgo, Villefranche när det gäller aritmetiken, Artemidore, Apomazar, Synesius, Cardon när det gäller läran om drömmarna: och så även med alla de andra områdena som det skulle vara för långt och alldeles för tröttsamt att specificera och namnge.

För det andra bör i biblioteket ingå alla gamla och nya författare värda uppmärksamhet med skrifter på författarens eget språk eller på det språk som en skrift är författad. Biblarna och rabbinerna på hebreiska, kyrkofäderna på grekiska och latin, Avicenna på arabiska, Boccaccio, Dante och Petrarca på italienska såväl som på de bästa översättningarna till latin och franska eller på vilket språk man eljest kan finna dem. Det sistnämnda till deras bruk som icke behärskar de främmande språken. Det först omtalade för att man skall ha tillgång till de källor, varur så många strömmar flyter, så att man kan betrakta dem i sin ursprungliga form utan omskrivningar och förklädnader. Dessutom framträder i dem vanligen en starkare och rikare bilduppfattning, som bara kan bevara sin lyster på det egna

språket, precis som målningar i sitt eget ljus, för att inte tala om nödvändigheten av att kunna verifiera texter och passager, som i allmänhet blir ifrågasatta och omtvistade.

För det tredje bör de författare finnas som bäst har behandlat enskilda delar av ett vetenskapsområde, som till exempel Bellarmino har behandlat kontroverserna, Tolete och Navarelles samvetsfrågorna, Vesalius anatomin; Mattioli växternas historia; Gesner och Aldrovandi djurens historia; Rondelet och Salviani fiskarnas historia, Vicomercat meteorerna, etc.

För det fjärde bör alla de författare finnas som bäst har kommenterat och uttolkat en speciell författare eller ett speciellt verk, som till exempel Pererius Genesis, Villalpandi Ezekiel, Maldonado Evangelierna, Monolorius och Zabrella analytikerna, Scaliger Theophrastes växternas historia, Proclus och Marsilio Ficino Platon, Alexander af Aphrodisias och Themistios Aristoteles, Florence Riuault Arkimedes, Theon och Campanus Euklides, Cardan Ptolomeus. Sådant måste uppmärksammas när det gäller alla sorters böcker och traktater, gamla eller moderna som har mött uttolkare och kommentatorer.

Och dessutom bör alla de författare ingå, som bäst har skrivit eller utarbetat böcker och traktater om ett ämne i allmänhet eller en aspekt därav, som till exempel Sánchez som utförligt har skrivit om *de Matrimonio*, de Sainctes och du Perron om eukaristin, Gilbert om magneten, Maier om *volucris arborea*, Scortia, Vendelinus och Nugarola om Nilen. Sådant som måste ingå är alla sorters enskilda traktater inom juridiken, teologin, historia, medicin och vad det vara månne samt att man betänker att man åtminstone bör föredra det som ligger närmast det ämne en författare huvudsakligen ägnar sig åt framför andra.

Vidare bör alla de ingå som med störst framgång skrivit mot en eller annan vetenskap eller som har opponerat sig (utan att ha tillfört nya rön eller ändrat principer) mot arbeten av de mest lovprisade och berömda författarna. Det är därför man inte kan bortse från Sextus Empiricus, Sanchez och Agrippa, som ägnat sig åt att kullkasta all vetenskap, Pic de la Mirande som så docerande har argumenterat mot astrologerna, Eugubinus som krossat det ogudaktiga hos Salmoneerna och de gudlösa, Morisotus som har kullkastat kemisternas oskick, Scaliger som har bemött Cardan så bra att han på vissa platser i Tyskland har flera tillskyndare än Aristoteles, Casaubon som har vågat attackera den store kardinal Baronius Annaler, Argentier som tagit sig an Galien, Thomas Eraste som ihärdigt

bekämpat Paracelsus, Charpentier som kraftfullt opponerat sig mot Ramus, och slutligen alla de som övat sig i sådan skriftlig fäktning och som är så förknippade med varandra, att det skulle vara lika fel att läsa dem var för sig, som att döma och höra en part och inte den andra, eller en motståndare och inte den som opponerat sig mot honom.

Man får inte heller låta bli att skaffa alla dem, som har tillfört något nytt eller ändrat något i vetenskaperna. Att dölja den ringa kunskap vi har om dessa författare under det förakt som följer av att de opponerat mot de gamla och ihärdigt undersökt det som andra accepterade av tradition, det är just att smickra våra själars slaveri och svaghet. Därför menar jag, att eftersom det under den senaste tiden finns fler än trettio eller fyrtio kända författare som har opponerat mot Aristoteles, som Kopernicus, Kepler och Gallileus har ändrat allt inom astronomin, som Paracelsus, dansken Severinus, du Chesne och Crollius har ändrat medicinen och som flera andra har introducerat nya principer och därpå byggt främmande och oerhörda resonemang, som aldrig tidigare hörts, att alla dessa författare är nödvändiga i ett bibliotek i enlighet med det kända talesättet: *Est quoque cunctarum novitas gratissima rerum*²³. För att inte ytterligare uppehålla sig vid ett så svagt skäl förhåller det sig förvisso så, att kunskap om dessa böcker är så pass nyttig och fruktbar för den som kan tänka och dra fördel av allt som ses, att det ger tusentals öppningar och nya idéer, om det mottages med ett läraktigt och allsidigt sinne, fritt från fördomar, *Nullius addictus jurare in verba magistri*²⁴, med möjlighet att tala om allt, fri från påverkan, det verkliga tecknet på vår svaghet, gör det möjligt att resonera om allt som kommer upp med mycket större omdöme, förutseende och bestämdhet än vad andra belästa och bemärkta personer vanligtvis gör.

Vid val av böcker bör man likaledes ha i åtanke, om det är den första som är skriven i ämnet den behandlar, eftersom det förhåller sig så med mänsklig lärdom precis som med vatten, att det är aldrig skönare, klarare och renare än direkt vid källan. Allt nytt kommer från de första och imitationerna och upprepningarna kommer från andra. Så förhåller det sig faktiskt med Reuchlin, som var den förste

²³ Nya ting är det bästa som finns. (Ovidius, Ex Ponto, III, 4, 51). Ovid in six volumes. Trista Ex Ponto with an English translation by Arthur Leslie Wheeler. London, 1988. (Loeb Classical Library : 151) s. 402 på latin: est quoque cunctarum novitas carissima rerum, s. 403 engelsk översättning: Timeliness also is the most precious of all things.

²⁴ Och ej tvungen att svära på någon mästares ord. (Horatius, Epistlar I, I 14, övers. Gerhard Bendz.)

att skriva om det hebreiska språket och om Kabbalan, med Budé som skrev om grekiskan och mynt, Bodin om republiken, Cocles om fysionomin, Petrus Lombardus och den helige Thomas om den skolastiska teologin. De har skrivit bättre än många andra som ägnat sig åt att skriva om samma saker efter dem.

Dessutom bör man undersöka om de ämnen de behandlar är allmänna eller ovanliga, intressanta eller obeaktade, svåra eller lätta, eftersom man kan säga om intressanta böcker och böcker med nya tankegångar, det som sägs om allt det gängse:

Rara iuuant, primis sic major gratia pomis,

Hybaernae pretium sic meruere rosae²⁵.

Genom att erkänna detta rättesnöre bör vi för det första öppna biblioteken för dem som har skrivit om föga kända ämnen, som inte tidigare har behandlats annat än i fragment och brottstycken, i likhet med Licetus som har skrivit *De spontaneo viventium ortu* och *De lucernis antiquorum*; Tagliacozzi om hur man återställer avhuggna näsor; Libavius och Goclenius om magnetiska oljor, för det andra för de nyfiket undersökande och inte allmänna, som böckerna av Cardano, Pomponazzi, Bruno och alla de som behandlar kabbalan, minnestekniken, Lullus konst, de vises sten, spådomar och andra liknande ämnen. Fastän de flesta av dessa inte lär ut annat än onyttiga och onödiga saker och att jag anser dem mest som ett hinder för dem som stannar upp vid dem, så, må vara med det hur som helst, må de skaffas för såväl svaga som starka karaktärer och för att tillfredsställa åtminstone dem, som vill se dem för att kunna argumentera mot dem, om de också bland bibliotekets andra böcker är som ormar bland andra djur, som ogräs bland vetet eller som törnen bland rosor; detta som ett exempel på en värld, där dessa onödiga och farliga saker fullkomnar mästerverket och ger struktur åt dess skapelse.

Denna grundförutsättning må leda oss till en annan liknande konsekvens, nämligen den att inte förbigå alla de böcker författade av de mest betydelsefulla kättarna och anhängarna av nya religioner, vilka skiljer sig från vår vedertagna religion, som anses riktigare och mer välgrundad. Ty det finns gott om bra skäl, därför att de främsta av dem (för att inte tala om de allra senaste) har valts och tagits fram bland de mest lärda personerna från förra seklet, som, jag vet inte av vilken tro och stora

²⁵ Sällsynta ting är till glädje, således står de tidigaste äpplena i särskild ynnest och vinterrosorna får ett särskilt pris. (Martialis, Epigrammata, IV, 29, 3-4)

kärlek till det nya, övergav munkkåpan och den romerska kyrkans banér för att låta sig värvas av Luther och Calvin, och eftersom de idag inte får tillstånd att utöva prästkallet förrän efter en lång och hård prövning i den heliga skrifts tre språk och i huvudpunkterna inom filosofin och teologin. Det finns goda skäl, upprepar jag, ty med undantag för de omstridda avsnitten kan de ibland lyckas väl med de andra, precis som med många av de betydelselösa traktaterna med vilka de ofta arbetar med stor påhittighet och lycka. Det är därför, som det är nödvändigt att våra lärda finner dem någonstans för att kunna argumentera mot dem och emedan Monseigneur de T. inte lagt hinder i vägen för att samla in dem, och våra gamla präster och lärda hade dem hos sig, och många religiösa har dem i sina bibliotek och då ingen drar sig för att ha en Talmud eller Koranen som spyr ut tusentals hädelser mot Jesus Kristus och vår religion, mycket mera farliga än kättarnas skrifter, som Gud tillåter oss att dra nytta av våra fiender, genom att följa det som psalmisten säger: *Salutem ex inimicis nostris et de manu omnium qui oderunt nos*²⁶, och att de bara kan vara till skada för dem, som är berövade ett gott uppförande och låter sig hänföras av den första vind som blåser och låter sig skuggas av obetydligheter. För att i ett ord sammanfatta detta, eftersom avsikten som bestämmer alla våra handlingar på gott eller ont varken är ond eller förhärdad, så tror jag att det varken är lättsinnigt eller farligt att i ett bibliotek ha (åtminstone med den försiktigheten att ha tillstånd av den som äger biblioteket) alla verken av de mest lärda och berömda kättarna, såsom Luther, Melanchton, Pomeran, Bucer, Calvin, Beze, Daneau, Gaultier, Hospinian, Paré, Bulenger, Marlorat, Chemnitius, Bernard Occhim, Pierre Martyr, Illiricus, Osiander, Musculus, Centuriatörerna, du Iong, Mornay, du Moulin, till och med många andra av mindre betydelse, *quos fama obscura recondit*²⁷.

Det må också vara regel att alla samlade verk och liknande samlingar av författare som har skrivit om ett och samma ämne såsom Talmud, Koncilierna, Kyrkofädernas arbeten. *Thesaurus Criticus, Scriptores Germanici, Turcici, Hispanici, Gallici, Catalogus testium veritatis, Monarchia imperii, Opus magnum de balneis, Authores gyneciorum, De morbo Neapolitano, Rhetores antiqui, Grammatici veteres, Oratores Graeciae, Flores doctorum, Corpus poetarum*, måste nödvändigtvis finnas i biblioteket, för att de för det första besparar oss

²⁶ Få frälsning från våra fiender och alla som hatar oss (Lukas Evangelium I: 71)

²⁷ vars namn av ryktet gömmas i mörker (Vergilius, Aeneiden V, 302, övers. Jöran Adlerbeth)

mödan att söka efter ett oändligt antal av mycket sällsynta och kuriösa böcker, för det andra för att de bereder plats för många andra och underlättar för biblioteket att vara välförsett, för det tredje för att de på ett bekvämt sätt i ett band samlar vad som annars måste sökas med stort besvär på flera ställen, och slutligen för att det innebär en stor besparing att köpa ett samlingsverk istället för alla enskilda volymer.

Jag anser också det vara en regel, lika nödvändig som de föregående, att man måste sortera och välja bland det stora antal författare, som har skrivit och som dagligen skriver, de som framträder likt en örn bland molnen eller som en blinkande och lysande stjärna i mörkret. Med detta menar jag de andar som utmärker sig och,

quorumque ex oro profuso,

Omnis posteritas latices in dogmata ducit²⁸,

vilka man kan använda sig av så som man använder mästarna i kunskapen inom många ämnen, och vars arbete kan användas som en plantskola med all tillräcklighet, för att berika ett bibliotek, inte bara med alla deras böcker, utan också med deras minsta fragment, lösryckta papper och ordalydelser, som undslipper dem. Ty, liksom det vore dumt att använda plats och pengar till att vilja samla ihop alla de verk, och jag vet inte vilket skräp av vissa simpla och ringaktade författare, så vore det också en demonstrativ försummelse och ett oförlåtligt fel av dem som har som yrke att ha de bästa böckerna, att förbise någon av dem, som till exempel Erasmus, Chacon, Onuphre, Turnèbe, Lipsius, Génebrard, Antonio Agostino, Casaubon, Saumise, Bodin, Cardano, Patrizzi, Scaliger, Mercuriali och andra vars böcker man måste ta med slutna ögon, utan möjlighet till val. Genom att följa det skulle vi inte kunna missledas när det gäller sämre böcker av författare, som är betydligt mer obildade; så mycket hellre som man inte kan få tillräckligt av dem, som är bra och valda av eliten, på samma sätt som man inte kan få för få av dem, som är dåliga och av vilka man inte kan hoppas på någon nytta eller uppenbar fördel.

Man får heller inte glömma de olika samlingarna med all slags upplysning, lexika, blandade skrifter, läsesamlingar, citatsamlingar och andra former av uppslagsböcker, eftersom man redan däri kommit långt med färdigt material för

²⁸ från vilkas givmilda mun all framtid öser livlig fukt över dogmerna

dem, som är skickliga nog att med fördel kunna använda dem. Vi kan vara säkra på att det finns många som gör mycket bra ifrån sig när det gäller att tala och skriva utan att de sett andra volymer än de ovan nämnda, varav kommer att man allmänt säger att Calepinolexikonet, som kan gälla för alla slags uppslagsböcker, är alla lärares levebröd. När jag säger att det gäller också bland många av de mest berömda personligheterna, är det inte utan anledning eftersom en av de mest berömda av de sistnämnda, hade mer än ett femtiotal sådana som han ständigt studerade och att när densamme hade funnit ett svårt ord när han öppnade boken om flertydigheterna när den presenterades för honom, så tog han genast sin tillflykt till ett av dessa uppslagsverk och skrev av mer än en sida från denna i marginalen på nämnda bok. Detta gjorde han i närvaro av en av våra gemensamma vänner till vilken han inte kunde låta bli att säga, att de som såg denna anmärkning lätt kunde tro att det tagit fler än två dagar att göra den, fastän det inte tagit mer tid än att skriva av det. För min egen del så håller jag dessa samlingar för oerhört användbara och nödvändiga. Med tanke på hur korta våra liv är och mängden saker som man idag måste veta för att få räknas bland lärda män, så kan vi inte göra allt själva. Förutom att det inte är möjligt för var och en att alltid kunna arbeta av egen förmåga och med sina egna resurser utan att låna något från någon annan, vad finns då för ont däri, om de som har skickligheten att efterlikna naturen och på sådant sätt varierar och anpassar till sitt eget ämne det de tar från andra, *ut etiam si apparuerit, unde sumptum sit, aliud tamen esse quam unde sumptum est appareat*²⁹ och lånar av dem, som bara tycks finnas till för att låna ut, och hämtar ur dessa behållare och magasin, som är avsedda för detta, eftersom vi vanligtvis ser att målare och arkitekter gör underbara och beundransvärda arbeten genom att använda färger och material som andra maler och bereder åt dem.

Till sist må vi i detta sammanhang använda Hippokrates' aforism som råder oss att taga hänsyn till tid, plats och sedvänjor, det vill säga att då en bestämd typ av böcker är på modet i ett land, men inte i ett annat, och på modet i vår tid men inte varit det tidigare, så är det på sin plats att förvärva flera av dem än av andra, eller i vart fall så många av dem, att de kan vittna om att vi anpassar oss efter tiden och inte är ovetande om medmänniskornas smak och intressen. Därav följer att man

²⁹ även om det framgår, varifrån det är taget, ses det ändå som något annat än det, varifrån det härrör (Seneca, Epistula morales 84:5) Loeb Classical Library övers.: even though it betrays its origin, yet it nevertheless is clearly a different thing from that whence it came (Seneca Epistles 66-92 s. 278-279)

vanligtvis i biblioteken i Rom, Neapel och Florens finner mycket inom positiv teologi, i biblioteken i Milano och Pavia mycket rättsvetenskap, i biblioteken i Spanien och i de gamla biblioteken i Cambridge och i Oxford i England mycket inom skolastiken, och i biblioteken i Frankrike mycket historia och religionspolemik. Liknande skillnad har också kunnat märkas genom seklerna i förhållande till den popularitet som Platons, Aristoteles och Skolastikernas filosofi, Malteserriddarna och religionspolemiken slag i slag har haft, och där var och en av dem dominerat under olika tider, såsom vi ser att studiet av morallära och statsvetenskap nu upptar flera av de bästa och främsta hjärnorna, medan de svagare roar sig med fiktion och romaner, varom jag inte skall säga något annat än vad som tidigare sades av Symmachus om liknande berättelser: *Sine argumento rerum loquacitas morosa displicet*³⁰

När nu dessa regler och principer är förklarade så utförligt, så återstår bara, för att fullfölja detta kapitel om böckers kvalitet, att ytterligare föreslå två eller tre, som otvivelaktigt mottages som överdrivna och ägnade att stöta den allmänna och djupt rotade uppfattningen hos många, och som bara uppskattar författarna efter antalet av och tjockleken på deras böcker och endast bedömer deras skicklighet och betydelse efter det som vanligtvis får oss att förakta andra saker, det vill säga deras höga ålder och skröplighet likt den åldring som Horatius presenterar för oss i sina arbeten: *Laudator temporis acti, praesentis censor, castigatque futuri*³¹. Så är naturen hos dessa förhärskande själar, som vanligtvis är så betagna och förälskade i dessa antika idéer och arbeten, att de inte ens på långt håll skulle betrakta en bok, vilken det än vara månne, om inte dess författare var betydligt äldre än Evanders moder eller Carpentrans förfäder, eller ens tro att tiden skulle kunna användas på ett bra sätt genom att läsa moderna författare, ty enligt vad de säger är de bara rapsoder, kopister eller plagiatorer, som inte på något sätt närmar sig vältaligheten, lärdomen och de goda idéerna hos de gamla, vid vilka de just av denna orsak håller sig så fast precis som bläckfisken vid klippan, utan att på något sätt avlägsna sig från deras böcker eller deras idéer, som de aldrig anser sig förstå förrän de tuggat

³⁰ Utan riktigt innehåll väcker nyckfullt tal bara misshag (Q. Aurelius Symmachus Lib. 10 epist 51.)

³¹ Lovprisare av det förgångna, nutidens kritiker och framtidens fördömare (Horatius, *Ars poetica*, 173-174). I *Horace Satires, Epistles and Ars Poetica with an english translation by H. Rushton Fairclough*, London, 1978. (Loeb Classical Library ; 194) s. 464 på latin: *laudator temporis se puero, castigator censorque minorum*, I engelsk övers. s. 465: given to praising the days he spent as a boy, and to reproving and condemning the young.

om dem under hela livet. Därför är det inte anmärkningsvärt att de till slut, efter att ha svettats och arbetat, liknar den obildade Marcellus, som överallt skröt om att ha läst Thukydidens åtta gånger, eller denne Nonnus, som Suidas påstår ha läst sin Demostenes tio gånger, utan att någonsin kunnat tala för eller diskutera vad det än vara månne. Sanningen att säga, det finns inget bättre medel att göra en man till en allvetare och fjärma honom från sunt förnuft, än att förakta alla moderna författare, för att bara fjäska för några av de gamla, som om de ensamma vore de fredliga väktarna över de största förmånerna som människans förstånd kan hoppas på, eller att naturen, svartsjuk på sina äldre söners ära och berömmelse, skulle ha velat driva sin makt till det yttersta för att till vårt förfång överösa dem med all sin nåd och alla sina gåvor. Förvisso tror jag inte att andra än dessa herrar antikvurmare kan hålla fast vid dessa uppfattningar, eller låta sig näras av dessa slags sagor, med tanke på att vi varje dag ser födas så många nya upptäckter, så många nya idéer och principer, så många olika oförutsedda förändringar, så många lärda verk, så många berömda män, så många nya begrepp och slutligen så många underverk, att varje dag tydligt visar att klokheten är mycket starkare, mer kultiverad och förslagen än någonsin tidigare och att man idag säkert och sanningsenligt kan säga att

Sumpserunt artes hac tempestate decorem,

*Nullaque non melior quam prius ipsa fuit*³²;

eller fälla samma omdöme om vårt sekel som Symmachus gjorde om sitt *Habemus saeculum virtuti amicum, quo nisi optimus quisque gloriam parit, hominis est culpa, non temporis*³³. Härav kan man sluta sig till att det vore ett stort fel hos den som skryter med att bygga upp ett bibliotek och att däri inte ta med Piccolomini, Zabarella, Achillini, Nifo, Pomponazzi, Liceti, Cremonini tillsammans med de gamla uttolkarna av Aristoteles; Alicati, Tiraqueau, Cujas, du Moulin jämte *Code* och *Digest* (Justinians Corpus Juris); Alexander av Hales och Henrik van Gents Summa jämte Thomas av Aquino; Clavius, Maurolic och Vieta vid sidan om Euklides och Archimedes; Montaigne, Charron, Bacon sid vid sida med Seneca och Plutarchus; Fernel, Sylvius, Fuchs, Cardano vid sidan om Galenos och Avicenna; Erasmus, Casaubon, Scaliger, Saumaise, tillsammans med

³² Vetenskaperna har i vår tid fått en ny skönhet,
Och var och en av dem är bättre än förr. (Oidentifierat)

³³ Vi lever i en tid som belönar duglighet, och om den herdevärde mannen inte själv erövrar berömmelse, så är det hans eget fel inte tidens. (Q. Aurelius Symmachus, Epistulae III, 43)

Varron; Commines, Guicciardino, Sleidan jämte Livius och Cornelius Tacitus, Ariosto, Tasso, du Bartas jämte Homeros och Vergilius och så vidare med alla de mest bemärkta och berömda moderna författarna. Om den nyckfulle Boccacini hade velat väga de nya mot de gamla, hade han kanske funnit flera av de gamla mycket svagare än de nya och mycket få som överträffade dem.

Den andra principen, som kanske inte tycks vara mindre en paradox än den första, motsäger direkt deras uppfattning, som bara värdesätter böckerna efter deras pris och tjocklek och som är mycket nöjda och tror sig vara mycket hedrade genom att ha verk av Tostado i sitt bibliotek, ty det består av fjorton volymer, eller ett verk av Salmeron bestående av åtta, samtidigt som de försummar att skaffa sig ett otal små böcker, bland vilka det ofta finns mycket välskrivna och lärda arbeten, som man har större glädje och nytta av att läsa än av många andra av dessa väldiga och tunga luntor, illa skrivna och svårsmälta, åtminstone för de flesta. Det Seneca säger är mycket sant: *Non est facile inter magna non disipere*³⁴, och det som Plinius sade om ett av Ciceros tal: *M. Tullij oratio fertur optima quae maxima*³⁵ kan inte tillämpas på dessa monstruösa och gigantiska böcker, då det faktiskt nästan är omöjligt för sinnena att alltid vara uppmärksamma vid läsningen av dessa stora arbeten, och att hopningen och blandningen av alla de saker man vill uttrycka inte kväver fantasin eller stör resonemangen. Detta står i motsats till det som får oss att uppskatta de små böckerna, som behandlar inte mindre seriösa ämnen eller upphöjda saker, då det är så att författarna av dessa små skrifter fullkomligt behärskar sitt ämne, precis som arbetaren och hantverkaren behärskar sitt material, och att han bättre kan tugga om, bereda, smälta, fila på och forma efter sin fantasi, vilket man inte kan med dessa omfattande samlingar av stora och ofantliga volymer, som av denna anledning oftast är oändliga samlingar av utkast, kaos och avgrunder av förvirring,

rudis indigestaque moles,

*Nec quicquam nisi pondus iners congestaque eodem, Non bene junctarum discordia semina rerum*³⁶.

³⁴ Det är inte lätt att inte vara dåraktig bland stora ting (Seneca Naturalium quaestionum VI, 29, 2.) Loeb Classical Library säger på latin: *Non est facile inter magna mala consipere*, I engelsk översättning: It is not easy to keep one's wits during great disasters. (Seneca X Naturales quaestiones II, s. 208-209)

³⁵ M. Tullius Ciceros längsta tal anses som hans bästa

³⁶ En massa förvirrad och formlös, / Endast en livlös tyngd med däri hopade ämnen / Stridiga frön till ting, blott lösligt fogade samman (översättning: Erik Bökman) (Ovidius Metamorfoser I, 7-9)

Därav kommer de så olika framgångarna, som låter sig märkas bland författarna, som till exempel skillnaden mellan Persius och Filelfos satirer, Undersökning av psyket av Huartos och den av Zara, Aritmetiken av Ramus och den av Forcadel, Fursten av Machiavelli och de av fler än femtio pedanter, mellan du Moulines logik och Vallius, mellan Volusius Annaler och Salustius Historia, mellan Epiktetes Handbok och Loriots Andliga hemligheter, mellan Fracatoros arbeten och de av ett otal filosofer och medicinare; så sant är det som Thomas av Aquino sagt så väl: *Nusquam ars magis quam in minimis tota est*³⁷, och det som Cornelius Gallus också hade för vana att lova sig själv när det gällde hans små elegier:

Nec minus est nobis per pauca volumina famae,

*Quam quos nulla satis Bibliotheca capit*³⁸.

Men det som förvånar mig mest i detta sammanhang är att en person som bara värdesätter böcker efter deras pris och tjocklek kan förbise en författares större och mindre skrifter så länge de är utspridda och åtskilda, men som därefter brinner av begär att äga dem om och när de är samlade och bundna i en volym. En sådan person förbiser till exempel James Crichtons' Tal, ty de finns bara tryckta var för sig, men som i sitt bibliotek skall ha skrifter av Raymond, Gallutius, Nigronius, Bencius, Perpinian och många andra författare inte för att de är bättre och mer flytande och värtaliga än den lärde Skottens, utan för att de är samlade och bundna tillsammans var för sig i särskilda volymer. Helt visst, om alla små böcker skulle förbises, så skulle man inte behöva beakta Augustinus småskrifter, Plutarchos Moralia, Galéns böcker och ej heller den största delen skrifter av Erasmus, Lipsius, Turnebus, Mizauld, Sylvius, Calcagnini, Franciscus Picus och av många andra liknande författare, och inte heller fler än trettio till fyrtio mindre författare inom medicin och filosofi, de bästa och äldsta bland grekerna och många fler bland teologerna, ty de har alla blivit spridda var för sig och i så små volymer att de största bland dem inte överstiger en halv läsebok. Det är därför man kan samla när man binder in, det som inte var tillsammans i trycket, förena med andra det som skulle gå förlorat om det var självt och eftersom det faktiskt är så att ett otal ämnen

³⁷ Ingenstädes är konsten mer fulländad än i de minsta detaljer

³⁸ Inte åtnjuter vi mindre ryktbarhet för våra få volymer,
Än andra vars verk aldrig något bibliotek vill ha,

bara behandlats i dessa små böcker, om vilka man med rätta kan säga som Vergilius sade om bina:

*Ingentes animos angusto in corpore*³⁹.

Det tycks mig som om det är helt rätt att ta dem ur bokhyllorna och gamla boklådor och från alla de platser där man kan träffa på dem, för att låta binda in dem tillsammans med dem som är av samme författare, eller i ett liknande ämne, och därefter placera dem i ett bibliotek, där jag är säker på att de framkallar beundran för den iver och skicklighet hos de Aescalupier, som så skickligt samlat ihop och förenat dessa stackars Hippoliters åtskilda och spridda lemmar.

Den tredje principen, som man vid första anblicken bedömer vara i strid med den första, bekämpar särskilt deras åsikt, vilka är så exalterade över och förtjusta i alla nya böcker, att de inte bara förbiser och inte alls räknar med de gamla, utan också författare som varit populära, blomstrande och berömda för sex eller sju hundra år sedan, det vill säga alltsedan Boëthius, Symmachus, Sydonius och Cassiodorus och ända till Pico della Mirandola, Poliziano, Hermolaus, Gaza, Filelfo, Poggio och Trapezontius, liksom många av filosoferna, teologerna, juristerna, medicinarna och astrologerna. Deras svarta gotiska tryck väcker sådan avsmak hos detta sekels känsliga läsare att de inte annat än med skam och förakt kan se på de författare som skrivit dem. Detta kommer därav att seklerna, eller de karaktärer som uppträder i dem, har begåvningar och intressen av helt olika slag och knappast samma syn på samma studie eller känsla för vetenskapen och inte håller något för så säkert som dess växlingar och förändringar. Såsom vi faktiskt ser omedelbart efter den kristna religionens födelse (för att inte gå längre tillbaka i tiden) anammades Platons filosofi överallt i skolorna och de flesta av kyrkofäderna var platoniker. Detta varade ända till dess att Alexander från Afrodiasias gav honom en kraftig knuff för att bereda plats åt peripatetikerna och bana väg för grekiska och latinska tolkare. De var så bundna vid tolkningen av Aristoteles, att man fortfarande skulle förbli där utan att få ut mycket av det, om inte skeptikerna och skolastikerna, lockade av Abélard, hade trängt sig fram i kön för att dominera överallt med det allra största och mest universella bifall som någon någonsin tillmätts, och det under tidrymden av fem eller sex sekler, varefter heretikerna

³⁹ Bära i trånga bröst ett mod som gränser ej känner (övers. G.J. Adlerbeth)(Vergilius, Georgica 4, 83)

kallade oss tillbaka till tolkningen av den heliga skrift och gav oss tillfälle att läsa Bibeln och kyrkofäderna, som alltid fått stå tillbaka för dessa hårklyverier, varav följer att det ”stora bråket” nu sker för allt vad som gäller teologien, och skeptikerna tillsammans med ”modernisterna”, som bygger på nya principer eller som återinför de gamles principer, Empedokles, Epikuros, Philolaos, Pythagoras och Demokritos vad gäller filosofin. De andra studieområdena hade inte varit undantagna för liknande förändringar. Häribland är det vanligtvis de ordinära begåvningarna som följer dessa kast och förändringar precis som fisken följer tidvattnet, och inte alls bekymrar sig för det de en gång lämnat och säger oförsiktigt likt poeten Calpurnius:

Vilia sunt nobis quaecumque prioribus annis vidimus;

et sorbet quicquid spectavimus olim⁴⁰

Följaktligen förblir de flesta goda författarna övergivna på stranden och försummade av alla, medan nya kritiker och plagiatorer tar deras platser och gör sig rika på deras kvarlåtenskaper. Och det är i sanning märkligt men föga rimligt att vi skulle följa och acceptera, till exempel, universitetet i Coimbra och Suarez, när det gäller filosofin, att vi skulle försumma arbetena av Albertus Magnus, Nifo, Egidius, Saxonia, Pomponazzi, Achillini, Hervé, Durand, Zimara, Boccadiferro och många andra liknande författare, av vilka alla de stora verken, som vi nu följer, är sammanställda och omskrivna ord för ord, liksom att vi skulle känna en uppskattning utan dess like för Amatus, Driverius, Cappivaccio, Montano, Valescus, och för nästan alla moderna medicinare, att vi skulle känna skam för att förse ett bibliotek med böcker av Hugo Senensis, Jacobo Forli, Jacques Desparts, Valasco de Taranta, Gordon, Thomas Dinus och av alla avicennisterna, som verkligen har följt sin tids anda, okultiverad och grov i deras barbariska latinska språk, men som trängt så djupt ner i medicinen enligt Cardanos egen berättelse, att många av våra moderna folk inte har tillräckligt med beslutsamhet, uthållighet och flit för att följa dem och efterlikna dem, och är tvingade till att ta några av deras skäl och åter föra upp dem på modet för att skryta med dem i övermod, medan de alltjämt flyter ovanpå språkets toppar, där de utan att tränga djupare *decerpunt flores, et summa cacumina captant⁴¹*.

⁴⁰ Ringa i våra ögon är allt vad vi fordom betraktade

⁴¹ plockar blommorna och griper efter de högsta topparna

Men, skall det då sägas att Scaliger och Cardano, de två största personligheterna under förra seklet, är överens på en enda punkt, som rör prisandet av Richard Suiseth, annars kallad Calculator, som levde för bara tre hundra år sedan, nämligen att placera honom på samma nivå som de tio största lärda som någonsin funnits, utan att vi kan finna hans arbeten i några av de mest berömda biblioteken? Och hur skulle det se ut om alla anhängare till Ockham, nominalisternas prins, för alltid skulle vara berövade möjligheten att se hans arbeten, lika väl som om alla filosofer skulle vara berövade den store och ryktbare Avicennas arbeten? Det tycks mig förvisso som om att det är brist på omdöme vid valet av och kännedom om böckerna, att förbise alla dessa författare som borde vara så mycket mer eftersökta ju mer sällsynta de är och att de framledes skulle kunna få en plats bland handskrifterna, ty hoppet att de någonsin skall tryckas upp igen är som förlorat. Slutligen den fjärde och sista av dessa principer som endast berör urvalet och sorteringen, som måste göras bland handskrifterna, för att protestera mot det sätt som införts och blivit accepterat genom kritikernas framgång, som har lärt och vant oss vid att högre värdera handskrifter av Vergilius, Suetonius, Persius, Terentius och några andra bland de gamla författarna, än några av de värderade män, som aldrig setts eller tryckts. Som om det fanns någon uppenbar anledning att alltid följa dessa infall, föreställningar och bedrägerier hos dessa nya kritiker och språkvetare, som i onödan använder den bästa tiden av sina liv till att hitta på påståenden och tiggas om rättelser hos Vatikanen, för att ändra, rätta eller lägga till i texten hos någon författare, som redan kanske skulle ha förbrukat tio eller tolv mäns arbete, fastän man i nödfall lätt skulle kunna klara sig utan det. Det vore högst bedrövligt och beklagligt att låta de gå förlorade och ruttna bort i händerna på någon ägare, som är okunnig om de gamla och om arbetet hos ett otal lärda personer, som har slitit kanske hela livet för att bringa oss kunskap om det som tidigare var obekant eller förklara något ämne som är användbart och nödvändigt. Likväl har exemplet från dessa kritiker varit sådant och deras auktoritet så stark och mäktig, att oaktat den motvilja, som Robortello och några andra av dem har injutit i oss, också vad gäller handskrifterna, så har de icke desto mindre förlett världen med sin forskning, att det är bara de som är på modet idag och bedöms värdiga att finnas i biblioteken:

Tanta est penuria mentis ubique,

*In nugis tam prona via est*⁴².

Därför, eftersom det är av väsentlig betydelse att ha ett stort antal handskrifter, emedan de nu är de mest uppskattade och minst vanliga, så anser jag Monseigneur, med all respekt, för bättre råd, att det vore bra att fortsätta så som ni har börjat, genom att till ert bibliotek anskaffa de handskrifter som har skrivits gediget och fullständigt i något värdefullt ämne, likt de som ni redan har låtit eftersöka, inte bara här, utan också i Konstantinopel, och alla de som finns att få av gamla och moderna författare, omnämnda av Neander, Cardano, Gesner, och som finns i alla kataloger på de bästa biblioteken, och inte alla dessa kopior av böcker som redan har tryckts och som mer eller mindre bara kan hjälpa oss med några enkla och onyttiga antaganden. Men, då det likväl inte är min avsikt att skapa ringaktning för och helt och hållet försumma denna sorts böcker, väl medveten om, enligt Ptolemeus exempel, vilket värde man i alla fall måste skänka det egenhändigt skrivna eller de två sorters handskrifter som Robortello, vad kritiken anbelangar, föredrar framför alla andra.

För att avsluta detta kapitel om böckers kvalitet, vill jag tillägga att för handskrifter gäller detsamma som för tryckta böcker, nämligen att man inte enbart skall iakttaga ovan nämnda regler och välja dem efter dessa. Till exempel, om det gäller Bodins *La République*, kom då ihåg att man måste ha den med därför att författaren varit en av de mest berömda och framstående under sitt århundrade, och den förste, som bland de moderna, behandlat detta ämne som är högeligen nödvändigt och eftersökt i den tid vi nu lever, därför att den är allmänt känd och översatt till flera språk och har kommit i nytryck nästa vart femte eller sjätte år. Men man måste också tänka på att ha förstånd att köpa en bok när författaren till den är bra, även om dess ämne är allmänt och trivialt, eller om ämnet är svårt och föga känt, fastän författaren inte är uppskattad. Så tillämpas ovan nämnda regler och ett otal andra, alltefter vad situationen kräver, utan att de reduceras till bara en konstart eller en metod. Detta får mig att tro, att denna uppgift kan utföras med värdighet av den, som inte har ett svekfullt, obetänksamt omdöme fullt med överdrifter och upptagen av naiva uppfattningar, vilket får

⁴² Sålunda är förståndet överallt utarmat, och sålunda leder vägen till obetydligheter. (Palingenius, *Zodiacus vitae lib III*, vers 145) Enligt Loeb Classical Library lyder citatet på latin: *O dii, quam magna est penuria mentis ubique! In nugis quam prona via est!*

många människor att förakta och bestämt ta avstånd ifrån allt det som inte är i deras egen smak, som om var och en skulle följa sin egen fantasys nycker, eller som om det inte vore en vis och förständig människas plikt att tala om alla ämnen utan åtskillnad och inte någonsin döma dem efter andras mening utan snarare följa omdömet, som man måste fälla, med hänsyn till tingens egen nytta och natur.

Kapitel 5. Hur man skall förvärva böckerna till biblioteket.

Och nu Monseigneur, efter att i de tre föregående kapitlen förklarat hur man skall bära sig åt för att upprätta ett bibliotek, hur många böcker det skall förses med och efter vilka kvaliteter de skall väljas, följer här ett kapitel om på vilka sätt och för vilka medel man kan förvärva dem och hur man bär sig åt för att utveckla och utvidga sin boksamling. Härom må jag uppriktigt säga att det första råd man kan ge på denna punkt är att man nogsamt skall bevara de böcker som förvärvats och som man förvärvar varje dag och icke tillåta att någon bok lider skada, går förlorad eller förkommer på något annat sätt. *Tolerabilis enim est, faciliusque,* säger Seneca, *non acquirere quam amittere, ideoque laetiores videbis quos numquam fortuna respexit quam quos deseruit*⁴³. Om inte så vore, finnes för många ingen anledning att utöka sitt bibliotek om det som låter sig samlas med möda och ihärdighet skulle gå förlorat och förfalla i brist på tillsyn. Därför har Ovidius och andra visa med rätta sagt att det inte är mindre värdefullt att bevara än att förvärva: *Nec minor est virtus quam quaerere, parta tueri*⁴⁴.

Det andra rådet är att inte försumma något, som kan få betydelse eller komma till nytta för oss själva eller andra, som till exempel kritiska småtryck, plakat, dissertationer, fragment, provtryck eller andra liknande saker som man nogsamt bör samla och ordna i de genrer som de behandlar, ty det är det enda sättet att göra dem användbara. *Ut quae non prosunt singula, multae juvant*⁴⁵ Annars händer det vanligtvis att man, bara för att man missaktat dessa små böcker, som enbart förefaller vara bagateller och stycken av ringa betydelse, förlorar ett otal bra samlingar, som ibland kan vara de mest intressanta böckerna i ett bibliotek.

Det tredje rådet kan härledas från de metoder, som användes av Richard de Bury, biskop av Durham, Lord Chancellor och Lord High Treasurer, och som består i att låta alla och envar få kännedom om den kärlek man hyser till böcker och den stora önskan man har att upprätta ett bibliotek. Då detta är allmänt känt är det otvivelaktigt så, att om den som har denna föresats är så inflytelserik och har så

⁴³ För det är mer uthärdligt, säger Seneca, och lättare att inte förvärva saker än att förlora dem och följaktligen kan man märka att de är lyckligare åt vilka lyckan aldrig har lett än de som övergivit av den. (Seneca, Dialogi IX, 8, 3 De tranquillitate animi)

⁴⁴ Mer än att söka en skatt är att klokt alltjämt den bevaka (Övers. Elias Janzon) (Ovidius, Ars Amatoria II,13).

⁴⁵ Och de som i enskildhet inte är till hjälp, är det tillsammans med andra. (Ovidius, Remedia amoris, 420)

stor auktoritet att han kan göra tjänster åt sina vänner, då kommer det inte att finnas någon bland vännerna, som inte ser det som en ära att få förära honom de finaste böcker som kommer i hans händer, eller som inte med största glädje låter honom besöka sitt privata eller sina vänners bibliotek, kort sagt, som inte hjälper honom med och bidrar till hans föresats, så mycket det bara är möjligt. Eftersom det är så bra tecknat av nämnde Richard de Bury med hans egna ord, så återger jag dem här, alldenstund hans bok är mycket sällsynt och med tanke på det antal som går förlorade på grund av vår försumlighet. *Succedentibus prosperis, Regiae majestatis consecuti notitiam, et in ipsius acceptati familia, facultatem suscepimus ampliorem, ubilibet visitandi pro libitu et venandi quasi saltus quosdam delicatissimos tum privatas, tum communes, tum regularium, tum saecularium Bibliothecas...Praestabatur nobis aditus facilis, regalis favoris intuitu, ad librorum latebras libere perscrutandas, amoris quippe nostri fama volatilis jam ubique percrebuit, tantumque librorum et maxime veterum ferebamur cupiditate languescere, posse vero quemlibet per quaternos facilius quam per pecuniam adipisci favorem. Quamobrem cum supradicti Principis auctoritate suffulti possemus obesse et prodesse, proficere et officere vehementer tam majoribus quam pusillis, affluerunt loco Enceniorum et munerum, locoque donorum et jocalium. Coenulenti quaterni, ac decrepiti Codices nostris tam aspectibus quam affectibus pretiosi, tunc nobilissimorum Monasteriorum aperiebantur armaria, reserabantur scrinia, et cistulae solvebantur, etc.*⁴⁶

Till detta fogar han alla de olika resor han gjorde som ambassadör och det stora antal lärda och vetgiriga personer vars arbete och nit han använde sig av i sitt sökande. Vad som ytterligare får mig att tro att detta sätt skulle ha någon framgång är, att jag känner en man som kunde mycket om medaljer, målningar, statyer, kaméer och andra konstpjäser, och på detta enda sätt samlade för mer än tolv tusen

⁴⁶ ”..fingo vi i framgångens dagar, sedan vi ådragit oss kungliga majestäts uppmärksamhet och upptagits i hans krets, större möjlighet att efter vårt skön avlägga besök var som helst och att avjaga så att säga de utsöktaste marker, nämligen enskilda såväl som allmänna boksamlingar, regulära klerkers såväl som sekulära....stod för oss med hänsyn till konungens gunst tillträdet lätt öppet att fritt genomforska böckernas gömställen. Det flygande ryktet om vår bökkärlek spred sig nu överallt, och man berättade, att vi tynade bort av begär efter endast böcker och helst gamla böcker och att vem som helst kunde lättare vinna vår ynnest genom böcker än genom pengar. Då vi med stöd av ovannämnda oförglömliga furstes gunst voro i stånd att skada och gagna, att kraftigt motverka och främja höga såväl som låga, strömmade därför till oss i stället för föräringar och skänker, i stället för gåvor och smycken smutsiga häften och trasiga böcker, dyrbara likväl för vårt öga och vårt hjärta. Då öppnades de berömdaste klostrets bokskåp, kistor riglades upp, och lådor upplästes....” (Philobiblon, s. 48-49) (Översättning Axel Nelson)

livres, utan att någonsin ha lagt ut mer än fyra. Jag anser förvisso som självklart att varje belevad och godhjärtad person alltid bör stödja sina vänners lovvärda avsikter, förutsatt att de inte inverkar menligt på de egna. Så att den som har böcker, medaljer eller målningar, som har kommit i dennes ägo mer av tur än av en speciell känsla för dem, har inte svårt att glädja och räkna den bland sina vänner, som veterligen eftertraktar dem och vill ha dem. Jag berättar gärna i detta tredje råd om den list som ämbetsmän och andra högt uppsatta personer kan använda sig av och utöva i kraft av sina positioner, men jag vill inte förklara det mer öppet än genom den korta berättelsen om den strategi som venetianarna använde sig av för att komma över Pinellis bästa handskrifter omedelbart efter hans död. När man fått meddelandet att man skulle transportera hans bibliotek från Padua till Neapel, sände de plötsligt en av sina ämbetsmän, som tillgrep hundra balar med böcker, bland vilka det fanns fjorton som innehöll handskrifter och två som innehöll fler än tre hundra kommentarer rörande Italiens alla statsangelägenheter. Som skäl anförde de att även om de tillåtit framlidne herr Pinelli, med hänsyn till hans ställning, hans föredömliga och oantastliga leverne och huvudsakligen den vänskap han alltid visat Republiken, att kopiera statens arkiv och register, så var det varken passande eller lämpligt att sådana aktstycken kom att avslöjas och spridas efter hans död. Efter det att hans arvtagare och testamentsexekutorer, som var mäktiga och behöriga, hade klagat, behöll man bara två hundra av dessa kommentarer, som placerades i ett särskilt rum med följande inskription:

*Decerpta haec imperio Senatus è Bibliotheca Pinelliana.*⁴⁷

Det fjärde rådet är att man skall skära i de onödiga utgifter, som många slösar på inbindning och utsmyckning av sina böcker i stället för att använda pengarna till inköp av böcker som saknas, så att man inte blir föremål för Senecas kritik, som gör sig lustig över dem *quibus voluminum suorum frontes maxime placent titulique*⁴⁸, och detta så mycket hellre som inbindningen bara är en tillfällig egenskap och ett sätt att visa upp böckerna på, och varförutan, om än mycket vackra och kostbara, de inte upphör att vara användbara, passande och eftersökta. Det är bara de obildade som sätter värde på en bok på grund av dess inbindning. Ty det är inte med böcker som med människor, som bara blir erkända och

⁴⁷ På Senatens uppdrag har detta avskiljts från Pinellis bibliotek.

⁴⁸ ”som mest glädjer sig åt böckernas utseende och titlar” (Seneca , Dialogi, IX,9,6. De tranquillitate)

respekterade på grund av sina kläder och sin utstyrsel. Sålunda är det bra mycket bättre och mer nödvändigt att till exempel ha ett antal böcker ordinarnt inbundna än att bara ha ett litet rum eller kabinett med böcker som är laverade, förgyllda, linjerade och berikade med alla slags utsmyckningar och all möjlig lyx och överflöd.

Det femte rådet berör inköpet av böcker och kan delas upp i fyra eller fem olika delar, med olika sätt att hålla sig till när man skall använda sig av dem. Bland dem sätter jag det, som är lättast, smidigast och mest fördelaktigt framför alla andra, i främsta rummet, nämligen det, som innebär att förvärva ett helt och odelat bibliotek. Jag kallar det snabbt, därför att på mindre än en dag kan ni få ett stort antal lärda och eftersökta böcker, som annars inte skulle kunna förvärfvas under ett helt liv. Jag kallar det lätt, därför att man sparar all möda och tid som det skulle behövas för att förvärva varje volym för sig. Jag kallar det slutligen fördelaktigt, därför att om biblioteken som man köper är bra och värdefulla, bidrar de till att öka anseendet och berömmelsen hos dem som berikat sig med dem. Av den anledningen förstår vi att Possevin mycket uppskattade kardinal de Joyeuse's bibliotek, därför att det var sammansatt av tre andra, varav ett hade tillhört herr Pithou, och att alla de mest renommerade biblioteken hade vuxit fram på samma sätt, som till exempel Sankt Markusbiblioteket i Venedig genom den gåva som kardinal Bessarion skänkte genom att överlåta sitt eget bibliotek, Escorialbiblioteket genom det stora bibliotek Hurtado de Mendoza hade samlat ihop, Ambrosianabiblioteket i Milano genom de nittio balar böcker som kom dit vid ett och samma tillfälle på grund av ett skeppsbrott och upplösningen av Pinellis bibliotek, Leidens bibliotek genom de mer än två hundra handskrifter på orientaliska språk som biblioteket fick genom Scaligers testamente, och slutligen som Ascagno Colonnas bibliotek genom det mycket vackra bibliotek som kardinal Sirletto efterlämnade. Därav sluter jag mig till, Monseigneur, att ert bibliotek en dag måste bli mycket berömt och omtalat som ett bland de allra största med hänsyn till er fars bibliotek, vilket redan är berömt och känt genom de berättelser för eftervärlden givna av La Croix, Fauchet, Marsille, Turnebe, Passerat, Lambin och nästan alla framstående män i denna krets, som inte har varit otacksamma för den glädje och den bildning de fått genom detta.

Därefter, tycker jag, kommer det sätt, som ligger närmast det första, nämligen att åter och åter igen söka igenom alla små boklådor, gamla lager och magasin efter

såväl inbundna böcker, som efter de, som lagts åt sidan sedan ett stort antal år, och som många personer, som inte är insatta och kunniga i denna efterforskning, bara tror tjäna syftet att förhindra att *ne toga cordylis et paenula desit olivis*⁴⁹. Att man vanligtvis finner mycket bra böcker bland dem och om pengarna används med omdöme, så finns möjligheten att kunna hitta fler böcker för tio ecus än man skulle kunna hitta för fyrtio eller femtio, om man valde dem från olika ställen, volym för volym, förutsatt, naturligtvis, att man arbetar med omsorg och tålamod och betänker att man inte kan säga om ett bibliotek vad vissa insmickrande poeter sagt om vår stad:

*Quo primum nata est tempore, magna fuit*⁵⁰

Det är omöjligt att snabbt fullborda detta, eftersom Salomon säger att det aldrig någonsin har ett slut, *libros faciendi non erit finis*⁵¹. Vid genomförandet av detta arbete, får man ändå icke tro, fastän herr de Thou har arbetat med det i tjugo år, Pinelli femtio och många andra under hela sin livstid, att de nått den yttersta fulländningen, som man skulle kunna önska, men som, när det gäller bibliotek, inte går att uppnå.

Men eftersom det fortfarande är nödvändigt för tillväxten och utökningen av en sådan samling att nogsamman förse den med alla nya böcker av något värde och betydelse som trycks i alla delar av Europa, och eftersom Pinelli och de andra korresponderat med ett otal utländska vänner och förmedlare för att åstadkomma detta, så skulle det vara på sin plats att göra sammanledes eller åtminstone att välja ut två eller tre rika och kunniga förmedlare, väl förfarna i sitt värv, som genom sina kunskaper och sina resor skulle kunna leverera alla slags nyheter, som skulle kunna utföra efterforskningar och förvärva det som man bad dem om och som man fått kännedom om genom kataloger. Detta är inte nödvändigt vad gäller gamla böcker, eftersom det säkraste sättet att på billigaste sätt köpa flera av dem är att eftersöka varje titel för sig i alla bokhandlar, där tiden och tillfällena ibland ger möjligheter att finna dem. Jag vill likväl lägga till, att det trots all den sparsamhet som föreslagits ovan, ibland är nödvändigt att överskrida gränserna för denna sparsamhet för att till extraordinära priser köpa vissa böcker, som är så sällsynta, att man bara på detta sätt kan slita dem ur händerna på dem som känner deras

⁴⁹ att tonfisken är utan mantel och oliven utan skal (Martialis, Epigrammata, XIII, I, I.).

⁵⁰ Redan den första dag den föddes, var den stor

⁵¹ det finns ingen ände på det myckna bokskrivandet (Predikaren 12,12)

värde. Men den hållning som det passar att möta denna svårighet med är, att man må betänka att biblioteken bara är uppbyggda och värderade efter den service och den nytta man kan få ut av dem. Som en följd därav måste man bortse från alla de böcker och de handskrifter som köpts bara av hänsyn till sin ålder, figurer, målningar, inbindning och av andra mindre överväganden, som till exempel Froissard, som vissa bokhandlare ville sälja för tre hundra ecus för inte så länge sedan, eller Boccaccios "Nobles malheureux", som uppskattades till hundra ecus, Mässböckerna och Guinarts bibel, eller tideböckerna som man ofta säger är ovärderliga på grund av sina illustrationer och vignetter, handskrivna och illuminerade böcker av Titus Livius och andra historiker, kinesiska och japanska böcker och böcker som är tryckta på pergament, färgat papper av extremt fin bomull och med stora marginaler, och många andra av samma slag, i stället för att använda dessa stora summor pengar, som detta kostar, till böcker som är mer användbara i ett bibliotek än alla de här nämnda eller de som liknar dem, och aldrig någonsin kommer att uppskattas av de som hänger sig åt att återfinna dem, som Ptolemeus Philadelphus uppskattades för att ha givit femton talenter för Euripides verk, Tarquinus som köpte Sibyllas tre böcker för lika mycket som han skulle kunna få alla nio tillsammans för, Aristoteles som gav sjuttiofyra tusen sestersier för Speusippes verk, eller Platon som använde tusen denier för Philaus arbeten, Bessarion, som för trettio tusen ecus köpte grekiska böcker, Hurtado de Mendoza som lät hämta en skeppslast från Levanten, Pico dela Mirandola som la ut sju tusen ecus på hebreiska, kaldaiska och andra handskrifter, och till slut den franske kungen som gav sin guld- och silverservis för att få en kopia av en bok, som fanns i denna stads Bibliothèque des Médecins, så som det utförligt omvittnas i fakultetens gamla dokument och protokoll.

Jag vill också framhålla att det är nödvändigt att ta reda på av framstående mäns släktingar och arvtagare om det finns efterlämnade handskrifter, som de vill avhända sig. Ty det händer ofta att flertalet av dessa inte låter trycka hälften av sina arbeten, vare sig döden har kommit emellan eller de hindras att göra det på grund av kostnaderna, eller på grund av oro för censorer och kritiker, eller av fruktan att inte ha lyckats, på grund av frimodigheten i det man skrivit, avsaknaden av lusten att visa upp sig eller andra liknande skäl, som har berövat oss många böcker av Postel, Bodin, Marcillius, Passerat, Maldonatus och andra, vars handskrifter ofta påträffas i privata samlingar eller hos bokhandlare.

På samma sätt skulle det också vara bra att få veta, från år till år, vilka avhandlingar de mest lärda lärarna vid de närliggande universiteten skall lägga fram, såväl offentligt inför sina klasser som enskilt, för att nogsamt försöka kopiera dem och på detta enkla sätt få ett stort antal skrifter, lika bra och lika mycket uppskattade som mången handskrift, som man köpt dyrt bara för att den är gammal. Härom vittnar Marcillius *Traité des Druides*, Gagniers *Histoire et Traité des magistrats francais*, Belurgers *Géographie* och olika skrifter av herrarna Dautruy, Isembert, Seguin, Duval, Dartis, och kort sagt, av de allra mest berömda professorerna i hela Frankrike.

Slutligen, den som skulle hysa lika stor lidelse för böcker som Signor Vincenzo Pinelli, skulle också kunna, precis som han, besöka deras affärer, som köper gammalt papper och pergament, för att se om det inte av misstag eller av andra skäl kommer något i deras händer, som är värt att hamna i ett bibliotek. Och vi borde i sanning bli uppmuntrade i detta sökande av Pogius' exempel, som fann Quintilianus på en slaktarbänk, då han var på konciliet i Konstanz, också av Papire Massons exempel, som fann Agobardus hos en bokbindare, som höll på att använda det till inbindning, eller av Asconius, som gavs oss på ett liknande sätt. Då emellertid detta sätt är lika ovanligt, som lidelsen hos dem som tillämnar det, vill jag hellre lämna det till de som önskar använda det, än att anföra det som en generell och nödvändig regel.

Kapitel 6. Hur lokalerna skall vara disponerade där böckerna skall förvaras.

Övervägandet om platsen som skall väljas för upprättandet och inrättandet av ett bibliotek borde väl vara en lika lång genomgång som de tidigare, om förslagen som skulle kunna läggas fram kunde utföras lika lätt som de som vi har framfört och förklarat ovan. Men eftersom det bara ankommer på dem som kan inrätta lokaler enbart för detta ändamål, att med noggrannhet iakttaga alla de regler och omständigheter som beror på arkitekturen, och mången privatperson tvingas ta hänsyn till bostädernas olika utformning när det gäller att placera sina bibliotek så bekvämt som möjligt, så tycks det nästan överflödigt att ge exakta föreskrifter. Sanningen att säga tror jag att detta är det enda tillfället som fått arkitekterna att inte lägga till något till det som Vitruvius sagt härom. Men för att inte lämna dessa råd ofullkomliga och oavslutade, så skall jag kort redogöra för min ståndpunkt, så att var och en kan nyttja dem efter sina egna möjligheter eller efter sitt eget omdöme och sina egna önskemål.

Vad nu beträffar den plats man skall välja och det ställe där man skall bygga, som passar ett bibliotek, förefaller det mig som om detta kända talessätt:

*Carmina secessum scribentis et otia Quaerunt*⁵²,

förpliktar oss att förlägga det till den del av huset som ligger så avlägset som möjligt från stöj och larm, inte bara från det som kommer utifrån utan också kommer från familjen och tjänarna, vilket innebär på avstånd från gatorna, från köket från allmänna utrymmen och liknande ställen, för att om möjligt förlägga biblioteket mellan någon stor gård och en vacker trädgård, där ljuset fritt kan strömma in, med en vacker utsikt, utan något som skymmer, med ren luft utan stank från stillastående vatten, kloaker eller gödselstackar, och att hela biblioteket är så väl planlagt och ordnat, så att det inte drabbas av något oangenämt eller av någon uppenbar olägenhet.

För att lyckas utföra detta med störst behållning och minst besvär är det alltid bäst att placera det på en mellanvåning, så att inte markens fuktighet orsakar mögelbildning, en slags röta som angriper böckerna gradvis, och så att loften och

⁵² skrivandet kräver ensamhet och ro för diktaren, (Ovidius, Tristia I, 1, 41.) Engels översättning av Arthur Leslie Wheeler i Loeb Classical Library ; 151, Poetry comes fine spun from a soul at pease.

rummen högst upp tjänar till att hindra det från att vara så känsligt för vädrets makter, som det, som har lågt till tak och lätt får obehag av regn, snö och alltför hög värme. Om det inte är lätt att följa detta, så skall man åtminstone försöka förlägga det fyra eller fem trappsteg upp, såsom jag lagt märke till det på Ambrosianabiblioteket i Milano, och så högt som man möjligen kan, lika mycket för utseendet som för att kunna undvika ovannämnda olägenheter. Om emellertid platsen är fuktig och illa belägen, så måste man ta hjälp av mattor eller väggbeklädnader, av spisar och eldstäder, i vilka man bränner ved, som ryker litet, för att hålla värmen och hålla torrt under vintern och på dagar under andra fuktiga årstider.

Men det tycks mig, som om alla dessa svårigheter och omständigheter är ingenting mot de, som man måste räkna med när man gör hål i bibliotekets väggar för att få in ljus, dels för att det är mycket viktigt att det är väl upplyst i de mest avlägsna hörnen, dels med tanke på de olika typer av vindar som vanligtvis blåser där och som påverkar på lika många sätt, som karaktärerna och platserna, som de passerar, är olika. Om detta säger jag, att man måste tänka på två saker: för det första att bibliotekets fönster (när öppningar har gjorts på båda sidorna), inte skall sitta diametralt motsatt, förutsatt att de inte ger ljus åt en läsplats, för att så länge ljuset inte försvinner ute, så förblir följaktligen platsen bättre upplyst, och för det andra, att huvudöppningarna alltid skall vätta mot öster, dels på grund av ljuset, som biblioteket kan få under tidiga morgontimmar, dels med hänsyn till de vindar som blåser från detta håll, som av naturen är varma och torra och som gör luftens temperatur behaglig, stärker sinnena, mildrar humöret, rensar tankarna, bevarar stämningen, rättar till det som är dåligt och som är, för att uttrycka det kort, mycket sunda och hälsosamma. Men å andra sidan, är de, som blåser från väst tvärtom besvärliga och skadliga och de, som kommer från söder är farligare än alla de andra, därför att de är varma och fuktiga och gör allt benäget att ruttna, gör luften tjock, när maskarna, frambringar ohyra, underblåser och vidmakthåller sjukdomar och gör oss mottagliga för nya. Därav kommer att de omtalas av Hippokrates på följande sätt: *Austri auditum hebetantes, caligenosi, caput gravantes, pigri, dissolventes*⁵³, ty de fyller luften med vissa dunster och en fuktighet, som fördunklar tankarna, försvagar nerverna, täpper till luftvägarna,

⁵³ Sydliga vindar orsakar dövhet, skumögdhed, tungt huvud och förslappning (Hippokrates, Aforismer, 3,5)

förvillar sinnen och gör oss lata och nästa oförmögna till all slags handling. Det är därför, som, om man inte kan ordna för ostliga vindar, man måste dra fördel av nordanvinden, som, kall och torr, inte frambringar någon fuktighet och därför bevarar böcker och papper väl.

Kapitel 7. Hur böckerna skall ställas upp.

Den sjunde punkten, som absolut tycks nödvändig att behandla efter de föregående, gäller den ordning och placering man skall ge böckerna i ett bibliotek: ty utan detta skulle vår strävan vara förgäves och vårt arbete fruktlöst, eftersom böckerna bara finns på just denna plats för att kunna nyttjas när de behövs. Detta är omöjligt om de inte är ordnade och uppställda ämnesvis, eller på annat sätt, som medger att man lätt kan finna dem på en bestämd plats. Jag vill också påstå, att utan en sådan ordning och placering, skulle en samling böcker, hur stor den än må vara, icke förtjäna namnet bibliotek mer än en samling av trettio tusen män förtjänar namnet armé, om de inte är ordnade i olika kvarter under ledning av sina befäl, eller mer än en stor samling stenar och byggmaterial kan kallas palats eller hus, om de inte sätts ihop på det sätt som fordras för att göra ett fullbordat byggnadsverk därav. Och så som vi ser att naturen, *quae nihil unquam sine ordine meditata est vel effecit*⁵⁴ leder, underhåller och bevarar på detta unika sätt så många olika saker utan vars användning vi inte skulle kunna livnära och bibehålla vår kropp, så måste man också tro, att för att hålla vår själ vid liv är det nödvändigt att dessa saker som naturen använder är ordnade på sådant sätt att den alltid när det behövs kan skilja den ena från de andra, välja och skilja ut utan arbete, utan besvär och utan förväxling. Detta skulle aldrig låta sig göras med böcker, om man ville ordna dem i hundra fack enligt den plan som La Croix du Maine föreslår i slutet av Bibliothéque Francaise, eller efter de nyckfulla ideer som Giulio Camillo framställer i sin plan över dramatiska arbete och ännu mycket mindre om man skulle vilja följa den tredelning som Jean Mabun hämtar från Psalmistens ord: *Disciplinam, bonitatem et scientiam doce me*⁵⁵ för att fördela alla böcker i tre klasser och huvudavdelningar under moral, vetenskap och fromhet. Ty, liksom ålen smiter ur händerna om man pressar för hårt och liksom ett konstgjort minne fördärvar och förvänder det naturliga och liksom man ofta misslyckas med att fullfölja många saker för att man tagit hänsyn till för många omständigheter och försiktighetsmått, är det också säkert att det skulle vara mycket svårt för tanken att kunna inordna sig och vänja sig vid denna ordning, som inte tycks ha annat mål än

⁵⁴ som aldrig planerat eller fullföljt något utan metod

⁵⁵ Lär mig insikt, godhet och visdom (GT 2 Krönikerböckerna 1:10)

att genera och för evigt korsfästa minnet under dessa törnen av fåfänga hårklyverier och fantastiska spetsfundigheter. Så långt är den från att på något sätt kunna underlätta för minnet och bekräfta följande ord av Cicero: *Ordo est maxime qui memoriae lumen affert*⁵⁶.

Då jag inte kan hysa större respekt för en regel, som inte kan följas, än för en författare som inte kan förstås, så tror jag att den enklaste ordningen alltid är den bästa, den minst invecklade, den mest naturliga, nämligen den som följer ämnesområdena teologi, medicin, rättsvetenskap, historia, filosofi, matematik och humaniora och enskilda andra, som underindelas i de olika ämnenas olika avdelningar, som därför bör vara någorlunda kända av den som leder biblioteket. Som inom teologin, till exempel, skall alla biblar ställas först, ordnade efter språk och därefter koncilierna, synoderna, dekreterna och kanonerna och allt det som handlar om kyrkans konstitution, eftersom dess auktoritet bara står på andra plats hos oss. Därefter kommer de grekiska och latinska kyrkofäderna och efter dem kommentatorerna, skolastikerna, lärda män av olika skolor, historikerna och slutligen kättarna. Filosofin börjar med Hermes Trismegistus, som är den allra äldste, som följs av Platon, Aristoteles, Raymond Lullus, Ramus och den avslutas med nytänkarna Telesius, Patrizzi, Campanella, Francis Bacon, Gilbert, Giordano Bruno, Gassendi, Basso, Gomesius, Charpentier, Gorlaeus, som är de främsta bland ett tusental andra. Sålunda gör man inom varje ämnesområde med följande försiktighetsåtgärder, som man nogsamnt bör uppmärksamma: den första är att de universella och äldsta författarna alltid kommer först; den andra att uttolkningarna och kommentarerna sätts för sig själva i ordning efter de böcker de behandlar; den tredje att enskilda avhandlingar skall följa den ordning och placering som ämnet har; den fjärde och sista att alla böcker i enskilda ämnen skall placeras på den plats som en gång är bestämd för dem, ty genom att göra detta, är det så pass underlättande för minnet att det blir lätt att på ett ögonblick hitta den bok man önskar i ett bibliotek, som är mycket större än Ptolemaios'. För att kunna göra detta med mindre besvär och större tillfredsställelse måste man se till att de böcker som är alltför små för att bindas in var för sig, placeras eller binds tillsammans

⁵⁶ Det är framför allt ordning som ger ljus åt minnet. (Cicero, De Oratore II, 86,353) I Loeb Classical Library ; 348, är den latinska lydelsen: *ordinem esse maxime qui memoriae lumen afferret*, och i engelsk översättning av E.W. Sutton: *the best aid to clearness of memory consists in orderly arrangement.*

med dem som behandlar samma ämne. Det är i alla fall bättre att låta binda in dem, än att orsaka stor förvirring i ett bibliotek genom att placera dem tillsammans med andra ämnen, som är så avlägsna att man aldrig skulle komma på idén att söka dem där. Jag är väl medveten om att man skulle kunna uppmärksamma mig på två betydande olägenheter som följer med denna ordning, nämligen svårigheten att kunna klassificera och placera vissa böcker med blandat innehåll i något ämne under någon huvudavdelning och det ständigt pågående arbetet att alltid flytta runt i ett bibliotek när man skall placera ett trettiotal volymer på skilda ställen. Men jag svarar på det första att det finns knappast några böcker som inte låter sig hänföras till någon grupp, i synnerhet när man använder många, och då, när de gång är placerade behövs inte mycket för att påminna sig om var man har placerat dem. I värsta fall gäller det bara att bestämma ett särskilt ställe för att placera dem allesamman. Och vad det andra angår, är det ju helt riktig att man kan bespara sig en hel del obehag genom att inte sätta böckerna för tätt eller att lämna lite plats vid slutet av varje hylla eller vid slutet av varje ämnesområde. Men icke desto mindre skulle det vara bättre, förfaller det mig, att välja en särskild plats för de böcker som man köper under kommande halvår, varefter man kan sätta upp dem bland de andra, var och en på sin plats. Detta så mycket hellre då böckerna på detta sätt skulle dammas av och kontrolleras två gånger per år. I alla händelser tror jag att denna ordning, som är den mest använda, alltid skall bliva uppskattad som bättre och lättare än den som används på Ambrosianabiblioteket och på några andra ställen, där alla böcker ställs upp huller om buller och ordnade efter storlek och förvärvsnummer, avskilda från varandra endast genom en katalog, där varje bok finns ordnad under författarens namn, en ordning, som för att undgå ovan omtalade problem, drar en mängd andra olägenheter med sig, varav man kan råda bot på många genom en katalog, som omsorgsfullt är uppställd efter klasser och ämnesområden, som underindelats till de mest specifika ämnena.

Nu återstår bara att tala om handskrifterna, som inte kan vara bättre eller mer lämpligt placerade än på en plats i biblioteket, då det inte finns något uppenbart skäl att hålla dem avskilda eller undanhållna från biblioteket, eftersom de är den bästa, den mest intressanta och den högst värderade delen därav. Därtill kommer att flera lätt kan komma att tro när de inte ser dem bland de andra böckerna, att alla rum, som man haft för vana att säga att handskrifterna är inlåsta i, bara är påhittade och endast tjänar som ursäkt för dem som inte har några. Dessutom skall vi se att

det finns en sida av Ambrosianabiblioteket som är täckt med nio tusen handskrifter, som samlats in genom signor Antonio Olgiatos' omsorg och flit, och att det i Presidenten herr de Thou's bibliotek finns ett rum på samma våning, lika lätt att nå som de andra avsedda för detta ändamål. Det är därför, när man bestämmer vilken ordning man skall ha där, man skall tänka på att det finns två typer av handskrifter. De som är av passande storlek och tjocklek och som kan placeras som de andra böckerna, förvisso med det förbehållet, att om det finns några av stor betydelse eller som är förbjudna, så skall de ställas på översta hyllan utan någon titel utanpå, för att vara lika avlägsna för handen som för synen, och man skall kunna lära känna dem och få tag i dem bara genom att följa dens vilja och regler, som har hand om dem. Detta måste också göras med den andra typen av handskrifter, som består av skrivna häften och lösa blad, vilka måste samlas i buntar och kapslar ämnesvis och placeras ännu högre än de föregående. Dels för att de är så små och dels för den korta tid det tar att skriva av dem, vilket innebär att de blir efterfrågade och lånade varje dag om man skulle placera dem på en plats där de kan ses och tas fram av vem som helst, så som det ofta sker med böcker som ligger placerade på pulpeter i de äldre biblioteken. Detta må räcka för detta kapitel, som det inte finns behov av att göra längre, ty då naturens ordning, som alltid är enig och i överensstämmelse med sig själv, inte kan tillämpas här på grund av böckernas omfattning och olikheter, så återstår bara den konstens ordning, som var och en vill upprätta i enlighet med sin egen fantasi, passande vad han själv tycker är bäst, lika mycket för att tillfredsställa sig själv som för att inte följa i andras fotspår eller andras synpunkter.

Kapitel 8. Vilken utstyrsel skall man ge böcker och lokaler.

Jag skulle gärna från detta sista kapitel övergå till det som bör sätta punkt för och avsluta denna skrift, om jag kunnat bortse från Typotius mycket sanna ord: *Ignota populo est et mortua pene ipsa virtus sine lenocinio*⁵⁷, som får mig att i förbigående säga några ord om den yttre utformningen och utstyrseln, som man kan ge ett bibliotek. Ty detta prål och denna utstyrsel tycks vara en nödvändighet om man beaktar följande ord av samme författare: *Omnis apparatus bellicus, omnes machinae forenses, omnis denique supellex domestica, ad ostentationem comparata est*⁵⁸. Sanningen att säga, det som gör det lättare för mig att ursäka den böjelse de har, som med stora och onödiga utgifter och kostnader idag söker denna utsmyckning, är att man förr var ännu mindre återhållsam än vad vi är. Ty, om vi först ser på hur inredde sina biblioteksbyggnader, så berättar Isidor för oss att de var helt klädda med grön marmor och förgyllda paneler. Boethius berättar att väggarna var klädda med glas och elfenben. Seneca omtalar att bokskåpen och borden var gjorda av ebenholts och ceder. Om vi undersöker vilka sällsynta och utsökta konstföremål som placerades i biblioteken, så vittnar de två Plinius, Suetonius, Martialis och Vopiscus om, i alla sina verk, att de sparade varken på guld eller pengar för att köpa och placera målningar och statyer föreställande tidens stora män i biblioteken. Och slutligen, när det är fråga om utsmyckningen av deras böcker, kan Seneca inte göra annat än klandra lyxen och de alltför stora utgifter, som de lägger på att måla, förgylla och illuminera dem, samt binda in dem med alla slags överdrifter, behag och överflöd. Men för att dra någon lärdom av denna oreda, så måste vi bland dessa ytterligheter välja och peka ut vad som verkligen behövs i ett bibliotek, och som man inte på något sätt kan avstå ifrån, utan att vara snål, eller överdriva, utan att vara slösaktig. Jag vill först och främst säga, att vad gäller böcker, så finns ingen anledning att offra alltför mycket på deras inbindning, då det är bättre att reservera de pengar, som man lägger på det, för att skaffa dem i större volymer och i de bästa utgåvor som finns. Om det inte

⁵⁷ utan lockande utstyrsel är själva verkan okänd för världen och så gott som död (Typotius, De fama)

⁵⁸ all krigsutrustning, alla allmänna anordningar och all huslig utrustning har konstruerats för att vara tilltalande. (Typotius, De fama)

bara är för att tillfredsställa besökarens öga med visst behag, så kan man klä ryggarna på de böcker som binds in med fårsinn, kalvsinn eller marokäng med guldtråd, något ornament och författarnas namn. För att göra detta skall man ta hjälp av förgyllare, som har för vana att arbeta åt bibliotek, precis som man skall ta hjälp av bokbindaren för att reparera ryggar och skadade omslag, ersätta kapitälband, rätta till felaktigt placerade ark, klistra in lösa kartor och illustrationer, rengöra smutsade blad, och kort och gott för att hålla allt i gott skick, som en prydnad för biblioteket och för bevarandet av volymerna.

Det finns heller ingen anledning att ta in och samla på alla dessa stumpar och delar av gamla statyer i biblioteket,

Et Curios iam dimidios, humeroque minorem,

*Corvinum, & Galbam auriculus nasoque carentem*⁵⁹,

eftersom det är tillräckligt för oss att ha välgjorda kopior föreställande de mest berömda männen inom litteraturen, för att på en och samma gång kunna bedöma deras själsliga egenskaper genom deras böcker, deras kroppar, ansikten och fysionomier avbildade på dessa tavlor och bilder, som tillsammans med de föredrag, som många hållit över deras liv, enligt min mening, tjänar som en stark impuls till att framkalla en ädel själ, en välartad person, värd att efterlikna och att med bestämdhet och i samma anda stanna kvar på de inslagna vägarna som valts genom goda och kloka beslut.

Ännu mindre skall man använda guld i bibliotekets takbeklädnad, eller elfenben och glas till dess väggar, cederträ till dess hyllor eller marmor till golvet, eftersom detta sätt att inreda inte längre är i bruk, då böcker inte längre läggs på pulpeter som förr, utan ställs på hyllor, som täcker väggarna. I stället för sådan förgyllning och sådana prydnader kan man använda matematiska instrument, glober, världskartor, sfärer, målningar, uppstoppade djur, stenar och andra konstiga eller naturliga egendomligheter, som vanligtvis kan förvärvas från tid till annan för små pengar. Slutligen skulle det vara ett stort förbiseende, om man efter att försett biblioteket med allt det som hittills omtalats, inte såg till att skydda hyllorna med

⁵⁹ Halva Curiusfigurer, Corvinus utan axel, Galba också – utan näsa och utan öron (Juvenalis, Satirer 8, 45). På svenska av Erland Lagerlöf: *Juvenalis Satirer*. Lund, 1894 s. XXXII, sp. 2: Curier fallna till hälften isär, och Corvinus som skuldror saknar, och Galba, som mist af ålder näsa och öron. I *Loeb Classical Library Juvenal and Persius*, London 1979 lyder citatet på latin: *et Curios iam dimidios umerosque minorem, Corvinum et Galbam auriculis nasoque carentem*, och I engelsk övers.: *a half-crumbled Curius; a Corvinus who has lost a shoulder or a Galba that has neither ear nor nose?*

något slags tyg som serge, buckram eller canvas, som fästs vid bokhyllorna med förgyllda eller försilvrade knappar, lika mycket för att skydda böckerna från damm, som för trivsel åt hela rummet. Likaså skulle det vara beklagligt om det saknades bord, mattor, stolar, marmorerade kulor, läsglas, klockor, pennor, papper, bläck, pennknivar, sand, almanackor och andra liknande saker, som kostar så lite, men är så nödvändiga, att det inte finns någon ursäkt för dem, som underlåter att skaffa dem.

Kapitel 9. Vilket är bibliotekets huvudmål ?

När nu alla dessa saker sålunda är framlagda, återstår bara för att fullfölja denna skrift genom att tala om vilket huvudsyftet och målet är. Ty, att föreställa sig, att efter så mycket arbete och så stora utgifter hemlighålla allt och att döma så många stora andar till evig tystnad och ensamhet är att illa se målet med ett bibliotek, vilket varken mer eller mindre än naturen själv *perditura est fructum sui, si tam magna, tam praeclara, tam subtiliter ducta, tam nitida et non uno genere formosa solitudini ostenderit, scias illam spectari voluisse, non tantum aspici*⁶⁰. Därför må jag säga Er, Monseigneur, med en frispråkighet, lika stor som den hängivenhet jag känner för arbetet hos Er, att det kommer inte att vara till någon nytta om någon bemödar sig om att använda något av vad jag sagt, eller kommer att använda en större summa pengar till böcker, såvida han inte har för avsikt att ställa dem till allmänhetens förfogande, och aldrig förmäna den ringaste läsare, som kan ha användning för dem, tillgång till dem. Mycket sanna är diktarens ord:

*Vile latens virtus; quid enim demersa tenebris
proderit obscuro veluti sine remige puppis
Vel lyra quae reticet, vel qui non tenditur arcus*⁶¹

Det var också ett av de viktigaste målen för de rikaste romarna eller för dem, som mest värnade om det offentliga välmående, att upprätta många av dessa bibliotek och därefter öppna dem för allmänt bruk för alla lärda män. Hittills finns i Rom enligt Petrus Victorius beräkningar tjugonio bibliotek och enligt Palladius trettiosju, som var säkra tecken på romarnas storhet, prakt och glans, som Panciroli har haft rätt att förebrå vår underlåtenhet att placera bland forntidens minnesvärda saker, som icke nått fram till detta säkra vittnesbörd om de äldres rikedom och välvilja gentemot dem som ägnade sig åt litteraturen. Detta med så mycket större rätt, ty enligt vad jag kunnat få veta om det, är det för närvarande bara i de bibliotek som är upprättade av Sir Thomas Bodley i Oxford, av kardinal Borromeo

⁶⁰ skulle förlora frukten av sitt arbete, om det så stora och ärofulla, så väl genomförda arbete som på mer än ett sätt är vackert och storslaget skulle överlämnas till ensamheten; du må veta att det beundras och inte bara betraktas. (Seneca, De vita beata, Kap. 32)

⁶¹ Att berömma det som inte syns är tarvligt, och det som är sänkt i mörker gagnar den som själv är i mörker,

Som ett skepp utan rorsman, en lyra som är tyst eller en båge som inte kan spännas (Claudianus, De quarto consulatu Honorii, 222-224)

i Milano och av Augustinerbröderna i Rom som man fritt kan gå in utan besvär. Alla de andra, som fått namn av Muret, Fulvius Ursinus, Montalto, Vatikanen, Medici, Petrus Victorius i Florens, Bessarion i Venedig, St Anton i Padua, Jacobinerna i Bologna, Augustinerna i Cremona, Kardinal Seripando i Neapel, Federigo, hertigen av Urbino, Nunnesius i Barcelona, Ximenes i Complutum, Rantzau i Breitenberg, Fuggers i Augsburg och slutligen konungens Saint-Victor och herr de Thou i Paris, som alla är vackra och beundransvärda, är inte så allmänna och öppna för alla eller lätta att få tillträde till, som de tre föregående. För att nu bara tala om Ambrosianabiblioteket i Milano och visa hur det i sin storhet och prakt och tjänstvillighet mot allmänheten överträffar många av biblioteken i Rom, så är det bra anmärkningsvärt att var och en har tillträde vid nästan vilken tidpunkt som helst och kan bli kvar så länge lust och behov finns, se, läsa, göra utdrag från de olika författare, som önskas, och nyttja alla faciliteter för att göra det, både för offentliga och privata ärenden, och det utan annat besvär än att passa de dagar och tider som biblioteket är öppet, sätta sig på de därtill avsedda platserna och be bibliotekarien eller en av hans tre medhjälpare, som får god betalning för att arbeta i biblioteket och vara besökare till hjälp, med att få de volymer som önskar studeras.

För att hantera detta allmänna nyttjande, både med den vänlighet och den försiktighet som erfordras, förefaller det mig viktigt att en ärbar och lärd man, som är bokkunnig, skall utses till bibliotekarie, ges en god lön och få bibliotekariens status och titel, i enlighet med hur man gör på andra berömda bibliotek, i vilka många framstående män känt sig ärade av att bli utnämnda till en sådan befattning och som gjort det ännu mer ärbart och eftersträvansvärt i kraft av sin stora lärdom och skicklighet, som till exempel Demetrius Phalerus, Callimachus, Appolonius Alexandrinus, Aristoxenus, och Zenodotus, som alla en gång förestått biblioteket i Alexandria, Varro och Hyginus som lett Palatinerbiblioteket i Rom, Leidratus och Agobardus biblioteket på Ile-Ste-Barbe vid Lyon under karl den Store, Petrus Diaconus ledde biblioteket på Monte Cassino, Platina, Eugubinus och Sirleto Vatikanbiblioteket, Sabellicus i Venedig, Wolff i Basel, Gruter i Heidelberg, Dousa och Paulus Merula i Leiden, som efterträddes av den lärde Heinsius, liksom nu herr Rigault, efter Bude, Gosselin och Casaubon, idag leder kungens bibliotek, som inrättades av kung Frans I och som har vuxit genom den nit och yttersta skicklighet som han bidragit med.

Efter detta är det mest angeläget att framställa två kataloger över alla bibliotekets böcker, varav i en skall böckerna noggrant ordnas efter ämne och fackområde, så att man på ett ögonblick kan se och överblicka alla de författare som behandlar vilket ämne som än faller en i åtanke, och i den andra skall böckerna ordnas i strikt alfabetisk ordning efter författarens namn, dels för att man inte skall köpa dubletter, dels för att veta vilka som saknas, men också för att tillfredsställa dem som bara vill läsa alla verk av en särskild författare. När dessa är gjorda, som beskrivet, så är användningen av dem enligt min mening högst avsevärd, antingen man betraktar den nytta som bibliotekets ägare och dess bibliotekarie kan ha av dem eller om man har i åtanke det renommé biblioteket kan få genom att ställa dem till förfogande för alla slags personer. Så undviker man all likhet med giriga personer, som aldrig har någon glädje av sina rikedomar, eller den missunnsamma ormen som hindrade alla från att komma in och plocka frukterna i Hesperidernas trädgårdar, och visar sig införstådd med att sakerna skall värderas efter den nytta och den användning man har av dem. Vad böcker anbelangar så är de som de som Horatius skriver om i sina Epistlar:

Odisti claves et grata sigilla pudico;

*Paucis ostendi gemis et communia laudas*⁶²

Nu är det emellertid inte rimligt att med taktlöshet missbruka det som skall behandlas med omdöme. Därför skall man först och främst observera att alla bibliotek inte kan vara lika mycket öppna som Ambrosianabiblioteket, och då gäller det åtminstone att göra möjligt för dem som så behöver, att fritt kunna vända sig till bibliotekarien för att få tillträde utan någon väntetid eller något besvär. För det andra, gäller det att göra det möjligt för alla dem som är främmande på stället, och för alla andra som är intresserade av några texter, att komma och söka reda på och skriva av det som man har användning för. Och för det tredje, gäller det att man tillåter personer, väl ansedda och kända, att låna hem några få allmänna böcker under fjorton dagar eller som mest tre veckor, och att bibliotekarien nogsamt skriver in i en därför avsedd bok i alfabetisk ordning vad som utlånas till den och den, med angivande av utlåningsdatum, bokens format samt tryckår och

⁶² Nycklar, lås och ringa kärlek du hatar, också att bli visad för få; prisar vad alla delar (Horatius, Epistlar 1, 20, 3-4) engelsk övers. Av H. Rushton Fairclough i Loeb Classical Library ; 194: You hate the keys and seals, so dear to the modest; you grieve at being shown to few, and praise a life in public.

tryckort. Allt kvitteras av den som skall låna, vilket måste upprepas när boken lämnats tillbaka och i marginalen måste antecknas datum för återlämnandet för att se hur länge boken varit utlånad och vilka som förtjänar att få låna andra genom sin flit och sin omvårdnad om böckerna. Jag försäkrar Er, Monseigneur, att om ni behagar fortsätta det ni har påbörjat, att utvidga ert bibliotek och använda det på detta eller något annat sätt som ni anser bättre, så skall ni få beröm utan någon jämförelse, oändliga tack, icke oansenliga fördelar och kort och gott en obeskrivlig tillfredsställelse, när ni, genom att ögna igenom denna katalog, känner igen vilka artigheter ni utfört, vilka framstående män som ni gjort tjänster, vilka personer ni mött och vilka nya vänner och tjänare som ni erövat och, för att när man ser det uttrycka det kort, vilken ära och berömmelse ert bibliotek skaffat er. Till detta biblioteks framväxt och utökning lovar jag att under hela mitt liv bidra med allt som är möjligt för mig, precis som jag hittills haft djärvheten att göra med denna skrift, som jag hoppas med tiden kunna förfinas och utöka, så att man inte behöver frukta att något framkommer i diskussionen som inte tidigare behandlats, och låta det ges ut med titeln *Bibliotheca Memmiana*, som man så länge önskat, nämligen en utförlig och detaljerad översikt över böcker och litteratur, ett kritiskt omdöme om författarna, namnen på de flesta och mest nödvändiga inom varje ämnesområde, men också över plagiatorerna, och över vetenskapens framskridande, sekternas olikheter, revolutionen inom konsterna och vetenskaperna, de gamlas nedgång, nyskaparnas olika principer, Pyrrheniernas rättmätighet, som grundar sig på alla människors okunskap, under vars täckmantel jag högst ödmjukt ber Er, Monseigneur, att ursäkta mig min okunskap och mottaga denna lilla skrift, fastän grovt utarbetad och illa komponerad, som bevis för min goda vilja och löfte, att jag en dag lovar att presentera den för Er med mycket större kunskap och bättre förhållande.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu

*Si fetura gregem suppleverit. Aureus esto*⁶³

⁶³ Vi har gjort dig av marmor för stunden, men om den havande tackan föder, så skall du bli av guld. (Vergilius, *Eclogae*, 7, 35-36)

Överlämnande av Hans eminens kardinal Mazarins bibliotek.

”I dag den 14 februari 1651 kom en viss Mathieu, ordinarie tjänare vid Hans eminens kardinal Mazarins palats, till min boning på klostret S.-Geneviefs gård, och sade att herr Tubeuf, president för avdelningen för finanser, hade sökt mig redan föregående kväll och hade beordrat att man underrättade mig om att jag skulle infinna mig hos honom imorgon så tidigt som möjligt.

Detta var anledningen till att jag klockan åtta begav mig till nämnde herr presidenten Tubeuf, som hade sin boning bakom Palais-Royal, nära S.-Rohekullen. Efter att ha fått veta att nämnde herre ännu inte var uppstigen begav jag mig till Hans eminens kardinal Mazarins palats, där kammarherren, vid namn Annet, sade mig att herr Tubeuf hade beslagtagit nämnda palats och vad som fanns däri, som säkerhet för den summa om sexhundraåttio tusen livres, som Hans eminens var skyldig honom, och att han hade sänt efter mig för att få nycklarna till biblioteket. Detta föranledde mig att bege mig till Palais-Royal, för att få reda på av herr Euzenat, förvaltare i nämnde herres hus, vad jag skulle göra vid detta tillfälle. På detta svarade herr Euzenat, att herr Tubeuf hade kommit till honom på hans tjänsterum i Palais-Royal, och hade bett honom att inte ta illa upp för att han var tvungen att genomföra ovannämnda beslag som säkerhet för en fordran. På detta hade Euzenat svarat honom, att han visste mycket väl att Hans eminens inte skulle låta någon förlora något, och mindre han än någon annan, och att han vid detta tillfälle kunde göra allt det, som han bedömde vara bra och nödvändigt för sina säkerheter, och nämnde herr Tubeuf bad honom att komma till Hans eminens palats för att ta emot delgivningen. Herr Euzenat hade ursäktat sig med de uppgifter han var i färd med att utföra tillsammans med den närvarande herr de Messac, vilka inte under några omständigheter gjorde det möjligt för honom att bege sig dit, men tillade att han skulle sända dit herr le Normand, vilken man kunde anförtro sagda delgivning. Han sade mig också, att han så mycket hellre hade samtyckt till detta beslag, eftersom det kunde skydda nämnda palats och det som fanns däri mot folkmassornas ilska och våld, om det råkade bli oroligt om kungen lämnade Paris, eller av andra skäl som voro lika svåra att förutse som att undvika; och för övrigt, förstod han inte att jag kunde vägra att göra samma sak med biblioteket som han hade gjort med hela huset, eftersom herr Tubeuf i alla

händelser rättmätigt kunde beslagta det, och som, eftersom han var god vän med vår herre, det var mer lämpligt att behandla med anständighet än med våld och stränghet.

När jag efter detta återvänt till Mazarins palats, fann jag herr Tubeuf, som kom i sällskap med ett juridiskt ombud vid namn le Blanc, en utmätningsman vid namn Barbault, som förtecknade allt som fanns i nämnda palats tillhörande hans eminens, och herr Petit, herr Tubeufs gamle tjänare, som hade till uppgift att låsa alla rum, som hade besökts, och ta hand om nycklarna. Efter att han först sagt mig att han lät kalla på mig för att jag skulle överlämna nycklarna till biblioteket, därför att han beslagtagit hela palatset och allt det som fanns däri, svarade jag honom, att jag gärna skulle göra det till honom i hans egenskap av världsman, och med tanke på den goda vänskap han alltid visat Hans eminens Mazarin, som han skulle komma bra överens med, om det behagade Gud att återföra honom till Paris, och om icke, skulle jag åtminstone tro att de goda förbindelserna alltjämt skulle fortgå mellan dem båda, och att ingenting annat än gott skulle komma ut ur dessa historier.

Därefter tog jag honom till den lilla huvudbyggnadens stora sal, som förbinder den mindre med den stora huvudbyggnaden, öppnade dörren för honom, och efter att ha visat honom hur fullt det var, från golv till tak, av böcker i civil rätt och filosofi i folioformat, och av böcker i teologi i kvartsformat, låste jag dörren med dubbla slag och överräckte nyckeln på order av herr Tubeuf till herr Petit. Därifrån tog jag honom till den första av de tre stora mellanvåningarna, som ligger ovanpå klädförrådet. Efter att ha visat honom att den var fullständigt fylld med böcker i medicin, i kemi och naturhistoria i alla slags volymer, och att det till och med fanns många som låg staplade på golvet i avsaknad av plats på borden, låste jag första mellanvåningen med dubbla slag och gav nyckeln till samme herr Petit. Efter detta tog jag herr Tubeuf till den andra mellanvåningen full av biblar på alla språk, det vill säga på hebreiska och andra orientaliska språk, på grekiska, på latin, både gamla och nya utgåvor, på franska, italienska, spanska, tyska, flamländska, engelska, holländska, polska, ungerska, svenska, finska, galliska, iriska, ruteniska och tillsammans med de andra handskrifterna nästan två hundra, liksom

bibelkommentarer i alla slags volymer; och efter att också ha låst denna med dubbla slag överräckte jag nyckeln till samme herre som nämnts ovan.

Sedan visade jag honom den tredje mellanvåningen full av hebreiska, syriska, samaritanska, etiopiska, arabiska, grekiska, spanska, provencalska, italienska och latinska handskrifter av alla slag vad gäller såväl ämne som storlek. Efter att ha stängt och överräckt nyckeln som ovan, lät jag honom träda in i det stora biblioteket och öppnade det första rummet, fullt ända från golvet upp till taket med böcker om kanonisk rätt, politik och andra blandade ämnen inom olika vetenskaper. När vi gick från detta första rum till det andra, lät jag honom förstå hur fullt det var, liksom det förra, av böcker i den lutherska läran, i den calvinistiska läran, inom socinianismen och av andra heretiska skrifter på alla språk, liksom det också fanns hebreiska, syriska, arabiska, etiopiska böcker, och liknande orientaliska av alla slag, med många böcker, som låg på golvet i avsaknad av plats på bord och pulpetrar.

Slutligen tog jag honom från dessa båda rum till stora galleriet, nio eller tio famnar långt där all historia fanns, ecklesiastik såväl som profan, allmän såväl som historia från alla nationer, i 350 handskrifter i folioformat inbundna i högröd marokäng, samlade av herr de Loménie; matematik till ett antal om 3500 volymer, kyrkofäderna, skolastiken, kyrkostriden, prediko-samlingarna, böcker från tryckeriet på Louvren, och också nästan allt inom humaniora; med fler böcker liggande på golvet än vad som skulle få plats i tre stora rum, samt många stora kartvolymer, tryck, resebeskrivningar och uppslagsböcker etc.

Därefter visade jag honom hur dörren vid sidan om terrassen var försedd med dubbla beslag och reglad både upptill och nertill. Efter att ha låtit honom gå ut genom nämnda galleri, genom de två rummen som nämnts ovan, som förbinds med detta genom dörren som är ovanpå garderoben, genom vilken han gick in, låste jag dörren med dubbla slag och överlämnade nyckeln till nämnde herr Petit för femte och sista gången.

Och efter att ha bett herr Tubeuf vara aktsam och försöka, det bästa han kunde, förhindra skingrandet av det vackraste och det bästa, samt det mest välförsedda bibliotek som någonsin funnits på jorden, ty enligt min åsikt fanns det fler än 40000 volymer varav fler än 12000 i folioformat, kunde jag knappt hålla tillbaka tårarna, för att se allmänheten vara så nära att berövas en så stor skatt, och hans

eminens, så föga kända och goda avsikter, istället för att resa minnesmärken över honom och hans vunna segrar och erövrade städer; för att han så framgångsrikt ha administrerat Frankrike bland alla oväder och stormar som hotat; för att han så troget tjänat och försvarat kungens auktoritet och drottningens, hans mor i egenskap av regent, så talar man inte nu om annat än att fördöma honom, landsförvisa och stena honom, som vore han Frankrikes svurne fiende. Man dömer honom utan någon form av process, man upprör massorna för att slå ner honom, man förföljer hans vänner och utländska tjänare, som vore de fosterlandets fiender, och man glömmer inte någon förolämpning mot den bästa människan i världen, och mot den trognaste och mest hängivne minister, som någonsin funnits i Frankrike. Gud vet orsaken till all denna oreda, lika väl som grupperna, som nu stör kungariket; och när kardinalens fiender har nått kulmen på sina orättfärdigheter, skall han rättfärdiga de oskyldiga och straffa de skyldiga.”

G. N

Råd till nådiga herrar parlamentsledamöter angående försäljningen av Hans eminens Mazarins bibliotek.

”Nådiga herrar.

Alla bestämmelser från ert illustra sällskap är som blixtrar som krossar alla dem som de träffar och förstummar och förvånar till det yttersta dem som ser dem falla: jag säger Er, med all uppbringbar respekt och ödmjukhet, att den som Ni lät explodera den 29 december mot biblioteket tillhörande Hans eminens kardinal Mazarin, min herre, har förorsakat dessa båda skador med sådan kraft och sådant våld, att vad gäller det biblioteket, så finns det ingen möjlighet att det skall kunna återuppstå med de förluster som det redan lidit, inte ens undkomma det hot, som ännu vilar över det, om det inte sker som följd av ett anmärkningsvärt utslag av er godhet och särskilda omsorg.

Och jag, för min del, som omhuldar det som mina händers verk och miraklet i mitt liv, bekänner för er helt oskuldsfullt, att sedan denna blyxt slungades från er himmel av rättvisa, mot en så sällsynt skapelse, så vacker och så utsökt och som jag genom vakande och arbete gjort så perfekt, att man inte i själen kunde önska sig något större, har jag varit så bestört och förvånad att, om samma anledning, som fick Krösus son att tala, fastän han var stum av naturen, nu lossade min tungas band för att frambringa dessa toner vid denna min dotters bortgång, som denne gjorde när hans far befann sig i stor fara, så skulle jag vara stum för alltid. Och i sanning, mina nådiga herrar, om denne gode son räddade livet på sin far genom att låta honom veta i vilken fara han svävade, varför kan då inte jag hoppas på, att er välvilja och er vanliga rättvisa skulle rädda livet på denna flicka, eller för att uttrycka sig bättre, på detta förträffliga bibliotek, när jag i korthet har berättat för er om hur förträffligt det är, att det är det vackraste och bäst försedda av alla bibliotek som någonsin funnits på jorden, och som kan, om inte känslan bedrar mig alltför mycket, också vara det i framtiden.

Det vill säga mina nådiga herrar, att biblioteket har mer än 40000 volymer, efterforskade genom Europas kungars och prinsars försorg, och ambassadörernas, som under de senaste tio åren lämnat Frankrike för att bege sig till de mest avlägsna platser utanför detta kungarrike. Ty, att säga att jag gjort resor till Flandern, Italien, England och Tyskland för att därifrån hämta hem vad som fanns av det allra vackraste och mest sällsynta, det är obetydligt, i jämförelse med de

omsorger, som så många krönta huvuden lagt ner till förmån för Hans eminens lovvärda planer, som jag endast i mycket liten utsträckning är skyldig till. Det är också så, mina nådiga herrar, att denna vackra stad Paris har att tacka dessa illustra insatser för 200 biblar översatta till alla slags språk, för den universella historien och den mest sammanhängande som någonsin skådats, för 3500 volymer, som är helt och hållet bara matematik, för alla de nya och gamla utgåvor, lika mycket av de heliga kyrkofäderna som av de andra klassiska författarna; för skolastiken, som inte tidigare haft sin like; för skildringar från fler än hundra städer eller provinser, de flesta utländska: för synoderna från fler än 300 biskopssäten, för ritualer och gudstjänstordningar från ett oändligt antal kyrkor; för lagar och grundsatser för alla religioner, klosterhärbärgen, församlingar och brödraskap; för regler och förordningar inom alla yrken, såväl fria som mekaniska; för handskrifter på alla språk och inom alla vetenskaper.

Och för att slutföra ett tal som aldrig hade blivit av om jag skulle räkna upp alla de skatter som finns samlade i de sju rummen, som är fyllda från golv till tak, och där galleriet om tolv famnars längd bara räknas som ett; och det säger jag, att Frankrike, men inte bara Frankrike utan hela Europa skulle vara tacksamt för ett bibliotek i vilket, om Hans eminens goda avsikter hade lyckats så som han hade planerat, alla skulle kunna ha friheten att bläddra i och läsa om, alltefter tid och möjlighet, vad Egypten, Persien, Grekland och Italien och alla de andra kungarikena i Europa någonsin givit oss av det underbaraste och det vackraste.

En märklig sak, mina nådiga herrar, är att de bäst försedda juristerna var tvungna att erkänna sitt armod, när de såg den stora samling böcker inom deras profession, som jag tagit fram ur detta biblioteks rika samlingar, och att den största mängd volymer inom medicin inte var något i jämförelse med vad jag hade samlat ihop inom detta ämne, att filosofin där var mycket vackrare och mer blomstrande än den någonsin varit i Grekland; att italienare, tyskar, spanjorer, engelsmän, polacker och flamländare och andra nationaliteter hittade mer av sin historia där än de kunde göra hemma; att katoliker och protestanter kunde studera olika formuleringar och bringa reda i alla oklarheter.

Och för att framhäva alla dess förträffligheter, för att höja upp dem och ge dem dess verkliga lyster, är det då inte bra, mina nådiga herrar, att ni med stöd av de säkra bevisen åstadkommer, det som Hans eminens ville skänka allmänheten, till

allmän lättnad för fattiga studenter, religiösa, främlingar, och till så många lärda och nyfikna personer, som där kunde finna allt vad de sökte? Och säger jag, är det inte bra mina nådiga herrar, att förevisa er inskriptionen⁶⁴, som skulle satts upp ovanför dörren till biblioteket för att välkomna alla att stiga in i stor frihet, och som skulle ha varit uppsatt för mer än tre år sedan, om inte krig och inre oroligheter hade varit till större skada för Hans eminens goda avsikter än de skador som främmande makt orsakat?

LVDOVICO XIV
FELICITER IMPERANTE,
ANNA AVSTRIACA
CASTRORVM MATRE AVGVSTISSIMA,
REGNV M SAPIENTER MODERANTE,
IVLIVS S. R. E. CARDINALIS MAZARINVS,
VTRIQVE CONSILIORVM MINISTER ACCEP TISSIMVS,
BIBLIOTHECAM HANC
OMNIVM LINGVARVM, ARTIVM, SCIENTARVM
LIBRIS INSTRVCTISSIMAM,
VRBIS SPLENDORI,
GALLIARVM ORNAMENTO,
DISCIPLINARVM INCREMENTO,
LVBENS VOLENS
D. D. D.
PVBLICE PATERE VOLVIT,
CENSV PERPETVO DOTAVIT,
POSTERITATI COMMENDAVIT
M. DC. XLVIII⁶⁵

⁶⁴ Naudé kommenterar inskriptionen så här: "Denna inskription är, så långt jag kan bedöma mycket vacker och mycket "nette", och jag tror att till och barnen förstår den.....; ty om jag skall säga sanningen så förstår jag nog orden, men jag förstår inte vad de vill säga" ("Cette inscription-là, autant que j'en puis juger, me semble très-belle et très-nette, et je croy que les enfants Mesmess l'entendront, à cet Epithète près de Castrorum matre que tu donnes à la Reyne; car, à te dire vray, encore que j'entends bien les paroles, je ne scay pourtant ce quelles veulent dire.") (Naudé, Mascurat, s. 248)

Denna inskription finns tryckt på ett stort ark i plakatskrift, i en samling manuskript på Bibliothèque nationale, fonds francais n° 22,592, förr fonds des Petits-Pères, n° 17. Finns också publicerad i Jugement..., populärt Mascurat sidan 248. Det var meningen att denna inskription skulle sättas upp utanför entrédörren på Bibliothèque Mazarine när Frondeupproret bröt ut och stoppade det hela.

⁶⁵ In the prosperous reign of Louis XIV, during the wise regency of Anne of Austria, most august mater castrorum, Julius Mazarin, Cardinal of the Holy Roman Church, a minister most pleasing to both councils, in his own good will wishing this library, so rich in books of all languages, arts and sciences, to an honor to the city, and ornament to France, and a promotor of knowledge, determined that it should be open to the public and consecrating it as a gift, endowed it with permanent wealth and commended it to posterity 1648, (Boitano s. 16)

Översättning återgiven i Boitanos artikel och är tagen från "News from France Or A Description of the Library of Cardinal Mazarin Proceeded by the Surrender of the Library : Now Newly Translated. -(Chicago:McClurg, 1907) s. 69-70

Här är mina nådiga herrar en inskription som man kan säga är gammal, för sedan länge talar man om den och det finns ingen plats i Europa där den inte är känd. Och fastän den säger och innehåller många saker kan jag försäkra er att Hans Eminens tänkte på en annan betydligt mer sirlig och ansenlig inskription, ty den skulle framställa den generösa planen att inrätta ett allmänt bibliotek mitt i Frankrike under ledning och beskydd av denna stads tre högre rättsinstanser och allmänne åklagaren; övertygad om att eftervärlden, genom ett så kraftfullt och ärbart medel, skulle kunna glädja sig åt en så fördelaktig inrättning och som kunde gälla för, utan att tala illa om de ypperliga i Rom, Milano och Oxford, att inte bara ha det bästa beståndet av böcker fram till detta ögonblick, utan dessutom anses som jordens åttonde underverk.

Att det förhåller sig så, är jag faktiskt beredd att svära på inför de heliga evangelierna, och att detta hela tiden har varit Hans Eminens avsikt. Kan ni då tillåta, nådiga herrar, att allmänheten blir berövad något så användbart och dyrbart? Kan ni stå ut med att denna vackra blomma, som redan sprider sina dofter över hela världen, vissnar i era händer? Kan ni uthärda utan sorg att en så oskyldig tingest, och som aldrig någonsin kommer att dö då alla kommer att sörja den, tar emot sin dom av dem som var tänkta att ära och beskydda den? Tänk, mina nådiga herrar, när denna förlust är gjord, kommer det aldrig att finnas någon på jorden, som med så stor auktoritet i ministären och så stort intresse för vetenskaperna, som Hans Eminens Mazarin har haft, kan reparera förslusten. Tänk på att detta biblioteks undergång kommer att bli mer noggsamt noterat i alla historieböcker och kalendrar än vad någonsin erövringen och plundringen av Konstantinopel blev.

Och om mina tio års arbete med att skapa ett sånt verk, om så många resor som jag gjort för att samla material, om de stora omsorger jag lagt ner för att ordna det, och om glöden jag haft att bevara det till denna timma inte är tillräckligt för att jag skall kunna hoppas på någon nåd av er godhet, särskilt i detta nu, när ni har större anledning att lägga det på detta bibliotek, än vad ni hade för tre år sedan då ni genom en högtidlig bestämmelse bedömde att det skulle bevaras och jag skulle vårda det, då mina nådiga herrar, må jag ta hjälp av muserna, ty de är så

intresserade av att bevara denna nya parnass, och genom att lägga det anseendet de har hos er till mina mycket ödmjuka böner skulle jag kunna säga er, som kejsar Augustus sade, när det var frågan om att förlora eller rädda Vergilius Eneiden, som i alla händelser inte skulle ha varit mer oförliknelig för oss än detta bibliotek skulle vara för eftervärlden:

Solvetur litera dives ?

Et poterunt spectare oculi, nec parcere honori
Flamma suo, dignumque operi servare decorem.
Noster Apollo veta, Musae prohibete latinae.
Sed legum est servanda fides, suprema voluntas
Quod mandat, fierique jubet, parere necesse est.
Frangatur potius legum veneranda potestas
Quam tot congestos noctesque diesque labores
Hauserit una dies, supremaque jussa senatus.⁶⁶

66

Skall dessa välsignade böcker få skingras ?

och kan våra ögon stå ut med att bevittna hur det sker.

Lågorna tycks mig mer skonsamma
som förstör dem helt och hållet.

Apollo sätt stopp för detta, Muser hejda deras våld
om så dåraktiga män säger:

”Det är bestämt, uppdraget är utfört,
den högsta makten skall åttlydas.”

Låt hellre lagar brytas, låt den vördade makten

ligga maktlös hellre än att det må sägas att på en timma

ett många års mödosamt arbete, nyligen totalt
omintetgjordes på order av staten.

För översättningen av Naudés latinska text, så som det sägs i översättarens förord, har för översättningen till svenska den engelska översättningen använts hämtad ur: *Literature of Libraries in the seventeenth and eighteenth centuries*: VI, edited by John Cotton Dana and Henry W. Kent. – Chicago, 1907. s. 75. Den engelska översättningen lyder:

Must such a rich and learned work be dissolved
Can eyes with patience see't in flames involved?

Methinks the flames should spare it, sure the fire
(More merciful than men) will sav't intire.

Ah, sweet Apollo, hinder! Muses, stay
Their violence! And what though fond man say

”It is decreed ; the ordinance is made ;

The will of supreme power must be obey'd”?

Rather let laws be broke, let reverend power

Lie prostrate, ere't be said, that in one hour,

A work so toil'd for many years, was late

Quite ruined by commandment from the state